

Ivana Bilušić*

Dr. sc. Željka Barić**

ISKUSTVO SUDJELOVANJA U KAZNENIM I PREKRŠAJNIM POSTUPCIMA IZ PERSPEKTIVE ŽRTVE NASILJA U OBITELJI

U ovom radu daje se prikaz provedenog anketnog istraživanja koje je za cilj imalo dobiti uvid u doživljaj i iskustva žrtava nasilja u obitelji smještenih u tri najveća skloništa za žrtve obiteljskog nasilja u Republici Hrvatskoj, i to od trenutka prijave nasilja do postupka na sudu (uključujući i njihovo iskustvo smještaja u skloništu). Novost koju donosi istraživanje jest uzorak koji je zatečen u skloništimu za žrtve obiteljskog nasilja, gdje je teško ostvariti otvorenost za anketiranje zbog potrebe inzistiranja na tajnosti lokacije skloništa. Slijedom te činjenice kontakti skloništa s okolinom usmjereni su samo na službene osobe nadležnih tijela u cilju ostvarenja prava djece i odraslih žrtava na smještaju. Nedostaci istraživanja ogledaju se u činjenici da se radi o malom uzorku i udjelu neodgovorenih pitanja, što remeti stabilnost dobivenih rezultata. U uvodnom dijelu rada navedena je svrha rada te je prikazan značaj efektivnog ostvarenja aktivne uloge žrtve u kaznenom i prekršajnom postupku, kao i djelotvornosti kontakta žrtve s drugim dionicima koji postupaju u slučajevima nasilja u obitelji. Taj značaj nije samo rezultat implementacije Direktive 2012/29/EU u hrvatsko zakonodavstvo i proklamacija iz Protokola o postupanju u slučajevima nasilja u obitelji nego je u tom smjeru i odgovor judikature Europskog suda za ljudska prava. Potom rad iznosi rezultate pilotnog istraživanja kojima žrtve iskazuju što misle o pristupu dionika iz Protokola o postupanju u slučajevima nasilja u obitelji prema njima kao žrtvama te o kvaliteti i korisnosti dobivenih informacija i pomoći iz navedenih institucija.

* Ivana Bilušić, sutkinja Općinskog suda u Splitu, privremeno upućena na rad u Visoki kazneni sud Republike Hrvatske; ivana.bilusic@vksrh.pravosudje.hr; ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-5198-2644>

** Dr. sc. Željka Barić, ravnateljica Doma za djecu i odrasle žrtve obiteljskog nasilja „Duga – Zagreb“; baric@duga-zagreb.hr; ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-5740-8080>

Cilj istraživanja razrađen je kroz tri istraživačka pitanja:

1. Kako žrtve procjenjuju jesu li dobile cjelovitu informaciju o svojim pravima unutar sustava pravosuđa i policije?

2. Kako žrtve procjenjuju jesu li pravovremeno obaviještene o ukidanju istražnog zatvora ili ukidanju mjera opreza i o drugim informacijama bitnim za sigurnost žrtve, koje joj trebaju pružiti policija i državno odvjetništvo?

3. Koji su prijedlozi za djelotvorniju i bržu pomoć od sustava iz pozicije žrtve obiteljskog nasilja?

Za provedeno anketno istraživanje korištene su statističke metode za obradu podataka, i to: deskriptivna statistika i kategorijske varijable, koje su prikazane kao frekvencija dobivenih odgovora i postotak odgovora za svaku pojedinu česticu. Opisni su odgovori postupkom kodiranja prevedeni u kategorije te je primijenjena analiza sadržaja. Ukupno gledano, rezultati su u skladu s provedenim istraživanjima drugih autora, koji su također bili orijentirani na iskustva s različitim dionicima u sustavu iz perspektive žrtve obiteljskog nasilja. Rezultati još jednom potvrđuju da normativna prepoznatljivost nije garancija adekvatne provedbe u praksi.

Ključne riječi: nasilje u obitelji, kazneni postupak, prekršajni postupak, postupanje tijela, sklonište za žrtve, osnaživanje žrtve, zaštita žrtve

1. UVOD

U Republici Hrvatskoj, ali i diljem EU-a, prisutan je trend porasta nasilja u obitelji. Žene su i dalje, u velikoj većini, žrtve nasilja u obitelji. Da bi se doista postigla promjena te preokrenuli negativni trendovi, svi dionici, a posebice sva stručna (nadležna) tijela koja se bave prevencijom nasilja, otkrivanjem i progonom, suđenjem i resocijalizacijom počinitelja (policija, državno odvjetništvo, sudstvo, ali i drugi) svoja bi postupanja i djelovanja trebali prilagoditi najboljim međunarodnim praksama suzbijanja nasilja prema ženama i nasilja u obitelji. Uspostavljeni zakonodavni okvir mora u svakodnevnom životu omogućiti poduzimanje djelotvornih mjera protiv osoba optuženih za nasilje u obitelji, kao i učinkovito sprječavanje ponavljanja nasilnih napada u obitelji i kažnjavanje počinitelja. Zajedničko svim zakonima¹ koji se dotiču pojave

¹ 13 zakona, jedna nacionalna strategija i dva protokola – Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji („Narodne novine“ broj 70/17, 126/19 i 84/21); Zakon o socijalnoj skrbi („Narodne novine“ broj 18/22, 46/22 i 119/22), Obiteljski zakon („Narodne novine“ broj 103/15, 98/19 i 47/20), Za-

nasilja u obitelji jest namjera zakonodavca da počinitelju nasilja uputi jasnu poruku da je činjenje nasilja neprihvatljivo ponašanje koje se ne tolerira i za koje su predviđene sustavne mjere i kazne. Na taj način namjera je svakako ohrabriti i žrtvu da prijavi nasilje kojem je izložena. Kažnjavanjem počinitelja nasilja žrtvi se šalje jasna poruka da zakonodavac smatra potrebnim i normalnim zaštititi je od daljnjeg djelovanja počinitelja nasilja. Sve navedeno podloga je za suzbijanje međugeneracijskog širenja nasilnog modela ponašanja, koji djeca u slučajevima pojave nasilja u svojim obiteljima, nažalost, lako mogu preuzeti od svojih roditelja.² Autorice se u ovom radu nisu bavile prekršajnom ili kaznenom odgovornošću u slučaju nasilja u obitelji niti razvojem inkriminacija nasilničkog ponašanja u obitelji, nego sudjelovanjem žrtava nasilničkog ponašanja u obitelji (i to onih smještenih u skloništu za žrtve) bilo u prekršajnim bilo u kaznenim postupcima. To je nužno razmotriti iz razloga jer svaka žrtva ima sve aktivniju ulogu u kaznenom postupku i kaznenopravni diskurs usmjerava svoj fokus na zaštitu njezinih prava.³ To isto može se reći i za ulogu žrtve u prekršajnom postupku. No aktivna uloga žrtve, kao i skrb o njezinim pravima i zaštita, osim što treba biti previđena zakonodavnim okvirom, treba biti i efektivno omogućena žrtvi, a to je misao koja je potakla i provedeno pilotno istraživanje, koje je prikazano u ovom radu. Standardi koji su postavljeni Konvencijom Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji – Istanbulsom konvencijom⁴ jesu prepoznavanje i osuda svih

kon o policijskim poslovima i ovlastima („Narodne novine“ broj 76/09, 92/14 i 70/19), Zakon o kaznenom postupku („Narodne novine“ broj 152/08, 76/09, 80/11, 91/12 – Odluka Ustavnog suda, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19 i 80/22, dalje: ZKP), Zakon o zaštiti svjedoka („Narodne novine“ broj 163/03, 18/11 i 73/17), Zakon o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela („Narodne novine“ broj 80/08 i 27/11), Zakon o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“ broj 85/08 i 112/12), Zakon o ravnopravnosti spolova („Narodne novine“ broj 82/08, 125/11, 20/12, 138/12 i 69/17), Kazneni zakon („Narodne novine“ broj 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19 i 84/21, dalje: KZ), Prekršajni zakon („Narodne novine“ broj 107/07, 39/13, 157/13, 110/15, 70/17 i 118/18), Zakon o sudovima za mladež („Narodne novine“ broj 84/11, 143/12, 148/13, 56/15 i 126/19) te Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola („Narodne novine“ broj 92/14 i 98/19); Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2017. do 2022. („Narodne novine“ broj 96/17); Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji (Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, 2019) https://zdravlje.gov.hr/UserDocsImages/2019%20Vijesti/PROTOKOL%20O%20POSTUPANJU%20U%20SLU%20C4%8CAJU%20NASILJA%20U%20OBITELJI%20-%20usvojen%20na%20Vladi%2019.lipnja%202019_.pdf, pristup: 10. 9. 2022., te Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja („Narodne novine“ 70/18).

² Ajduković, M., Mamula, M., Pečnik, N. i Tolle, N. (2000). Međugeneracijski prijenos nasilja u obitelji, str. 69-80.

³ Bezić R., Šprem, P., Zaštita žrtava u kaznenom postupku – praktična implementacija Direktive 2012/29/EU, 2020, str. 603-635.

⁴ Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji prvi je međunarodni pravno obvezujući instrument u Europi u području nasilja nad že-

oblika nasilja nad ženama i nasilja u obitelji te iskorjenjivanje nasilja nad ženama. Osim Istanbulske konvencije, Direktiva 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 29. listopada 2012. o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP (SL L 315, 14. 11. 2012., dalje: Direktiva o pravima žrtava), koja je 2017. prenesena u nacionalno zakonodavstvo,⁵ ima za cilj, između ostalog, postizanje obazrivog pristupa prema žrtvi nasilja u cilju sprječavanja njezine sekundarne viktimizacije, adekvatne informiranosti žrtve o njezinim pravima te skrb nadležnih tijela o pravima žrtve u postupovnim radnjama. Prava žrtava iz Direktive o pravima žrtava normativno smo zadovoljavajuće ugradili u hrvatsko zakonodavstvo.⁶ Osiguranje adekvatne zaštite žrtve u kaznenom postupku promatrano je već kroz razne aspekte ostvarivanja prava žrtava,⁷ no ne zna se ima li razlike u iskustvu žrtve nasilja u obitelji koja se nalazi u skloništu u odnosu na rezultate ranijih istraživanja o ostvarivanju prava žrtava, koja su provedena generalno za sve žrtve nasilja u obitelji. Zato će rad dati prikaz o doživljaju (iskustvu) žrtava (koje se nalaze u skloništu) od trenutka prijave nasilja (neovisno kojem tijelu ili instituciji) pa nadalje do postupka na sudu, uključujući i iskustvo smještaja u skloništu za žrtve obiteljskog nasilja. Prikazat će se i što žrtve smještene u sklonište misle o pristupu navedenih sustava prema njima kao žrtvama te o kvaliteti i korisnosti dobivenih informacija i pomoći iz navedenih institucija. Očekivanje je autorica da će se na temelju dobivenog uvida u iskustvo sudjelovanja žrtava (smještenih u skloništu) u kaznenim i prekršajnim postupcima moći definirati potencijalni problemi. To pak može biti smjernica za uočavanje modela prevladavanja problema na koje upozoravaju žrtve. Svrha je omogućiti još bolju zaštitu žrtava obiteljskog nasilja i učinkovitosti kaznenih/prekršajnih postupaka.

nama i obiteljskog nasilja. Prihvaćena je 7. travnja 2011. u Istanbulu, Turska. Republika Hrvatska Konvenciju je potpisala 22. siječnja 2013., a ratificirala 11. travnja 2018. (dalje: Istanbulska konvencija).

⁵ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku („Narodne novine“ broj 70/17).

⁶ Bezić, R., Šprem, P., Zaštita žrtava u kaznenom postupku – praktična implementacija Direktive 2012/29/EU, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, vol. 27, broj 2/2020, str. 603-635.

⁷ Ibid.

2. POVJERENJE ŽRTVE U SUSTAVE KOJI POSTUPAJU U SLUČAJEVIMA NASILJA U OBITELJI

Zaštita od nasilja u obitelji nesumnjivo spada u zaštitu temeljnih ljudskih prava, koja štiti i najviši pravni akt nacionalnog prava – Ustav Republike Hrvatske.⁸ Žrtve nasilja u obitelji mogu biti i muškarci i žene, a u širem smislu nasilje u obitelji predstavlja oblik diskriminacije bez obzira na spol i dob. No činjenica je da su nasiljem u obitelji u većini slučajeva pogođene žene. Gotovo jedna trećina (27 %) žena u dobi od 15 do 49 godina koje su bile u vezi izjavljuju da su bile izložene nekom obliku fizičkog i/ili seksualnog nasilja od strane svog intimnog partnera.⁹ U Republici Hrvatskoj također je ustaljeni trend dominantne rasprostranjenosti nasilja muškaraca nad ženama (75 %) u odnosu na nasilje žena nad muškarcima (25 %).¹⁰ Nasilje nad ženama događa se u svakoj zemlji, neovisno o obrazovnom, društvenom, ekonomskom i inim statusima bilo žrtve bilo počinitelja.

Dostupna istraživanja, kao i iskustvo u radu sa žrtvama nasilja u obitelji, upućuju na to da naučeni negativni obrasci ponašanja i visoka razina emocionalnog i subjektivnog u nasilnim odnosima u obitelji utječu na žrtvinu (ne)sposobnost donošenja racionalnih i od zajednice očekivanih odluka. Od žrtve se očekuje da uz stručnu pomoć objektivno sagleda svoje kapacitete i podršku koju ima u svom okružju te da postavi granice prihvatljiva ponašanja partnera prema sebi, ili da u konačnici izađe iz nasilne veze ako je iz temelja ugrožen njezin integritet. Od počinitelja se očekuje da, također uz stručnu pomoć, uoči neprihvatljivost nasilnog obrasca ponašanja u partnerskom odnosu i prema drugim članovima obitelji te da se nauči odnositi ravnopravno i s poštovanjem prema članovima obitelji, uz potpuno napuštanje nasilnog ponašanja kao izbora. Svjedoci smo da se takve odluke ne donose lako ni brzo unatoč mnogobrojnim intervencijama društva u obiteljima koje manifestiraju nasilne obrasce ponašanja među svojim članovima.

Unazad dvadeset godina u našem društvu postupno se sve snažnije i temeljitije razvija zakonska regulativa i psihosocijalna podrška u cilju omogućavanja zaštite žrtava od nasilja u obitelji. Uz to intencija je osnažiti žrtvu za izlazak iz nasilne veze i omogućiti joj uvjete za ekonomsko i stambeno zbrinjavanje ako to ne može samostalno riješiti. Takav višegodišnji trud usmjerenog djelovanja svih dionika u sustavima i usavršavanje regulative u borbi protiv nasilja u obitelji ipak i dalje ne rezultira uočljivim povećanjem broja uspješne

⁸ “Narodne novine” br. 56/90, 135/97, 8/98 – službeni pročišćeni tekst, 113/00, 124/00 – službeni pročišćeni tekst, 28/01, 41/01 – službeni pročišćeni tekst, 76/10, 85/10 – službeni pročišćeni tekst, 5/14, dalje: Ustav RH.

⁹ World Health Organization (WHO), 2021, <https://www.who.int/publications/item/9789240026681>, pristup: 10. 7. 2022.

¹⁰ Žene i muškarci u Hrvatskoj (2020). Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, ISSN 1848-4603. https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/menandwomen/men_and_women_2020.pdf, pristup: 10. 7. 2022.

opće prevencije nasilja u obitelji, odnosno učestalim primjerima dobrih osobnih odluka žrtava da se ne vraćaju nasilnom partneru.

Ne može se zanemariti visoka doza subjektivnog i emocionalnog u partnerskim odnosima, što umanjuje snagu racionalnog modela za donošenje odluka. Postavlja se stoga pitanje – kako je najbolje, iz uloge stručnjaka, pristupiti žrtvama nasilja u obitelji? Kako im pomoći da utvrde koji put vodi prema većoj sigurnosti i izlasku iz nasilja u obitelji?¹¹

Potlačene osobe sklone su samopodcjenjivanju jer internaliziraju mišljenja koje tlačitelji imaju o njima. Ako vas netko dugo uvjerava da ste glupi, lijeni i nesposobni, na kraju počinjete u to vjerovati.¹² Iako nije uloga suda da osnažuje i savjetuje žrtvu, zbog šire slike uzroka i posljedica u ponašanju žrtve važno je znati da pristup osnaživanja zastupa ideju perspektive moći i kreativnog kapaciteta korisnika za razvoj ideja i aktivnosti sa svrhom poboljšanja životne situacije.¹³ Žrtva koju je potaknuo psihosocijalni spektar alata u procesu osnaživanja mora se moći osloniti na snagu pravosuđa, koje uz pomoć policije i žrtve osobno može uočiti tko je primarno žrtva, a tko je primarno počinitelj nasilja. To je temelj za obavljanje najvažnijeg zadatka pravosuđa, a to je arbitriranje između strana u sukobu: primarne žrtve i primarnog počinitelja nasilja. To je trenutak postavljanja temelja povjerenja žrtve u sustav pravosuđa i, povezano s time, u policijski sustav.

Psihosocijalna pomoć, smještaj u sklonište, zdravstvena zaštita i psihoterapija bitni su u procesu oporavka žrtve. No sinergijski i osnažujući učinak postojat će tek kad uz adekvatan „paket psihosocijalne podrške“ pravosuđe i policija ujednačeno pristupe svojim zadacima bez odgađanja, bez stereotipa u pristupu, sa stručnom i sveobuhvatnom analizom nastajanja uzroka i posljedica u konkretnom nasilnom odnosu zbog kojeg počinitelj i žrtva dolaze pred sud, svatko iz svoje uloge. Dobra operativnost takva pravosuđa podrazumijeva uzimanje u obzir povijesti nasilnog odnosa te traženje informacija i od drugih sustava koji imaju neposredno iskustvo s počiniteljem ili žrtvom. Sve navedeno treba dovesti do objektivne presude, koja će smanjiti rizik da javnost ima dojam da su se počinitelji „izvukli“ te da žrtve nisu zaštićene. Nijedan pozitivan zakonski propis, kao ni konvencije, ne vrijede ništa ako je njihova provedba neujednačena ili čak upitna.

¹¹ Barić, Ž. (2021). Učinkovitost psihosocijalnih usluga skloništa za žene žrtve nasilja u obitelji iz perspektive teorije osnaživanja. Doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu, <https://www.duga-zagreb.hr/wp-content/uploads/2022/03/Baric-Z.-doktorska-disertacija-2021.pdf>, str. 4-5, pristup: 10. 9. 2022.

¹² Freire, P. (2002). *Pedagogy of the Oppressed* / Joaquim Freire, 2002. U: Pavić-Rogošić, L. (ur.), *Pedagogija obespravljenih*, str. 39–40. Zagreb: ODRAZ – Održivi razvoj zajednice. <https://www.odraz.hr/wp-content/uploads/2020/09/paulo-freire-pedagogija-obespravljenih.pdf>, pristup: 10. 7. 2022.

¹³ Payne, M. (2005). *Modern Social Work Theory* (3. izd.). Chicago: Lyceum books, str. 217–220.

2.1. Prava žrtava

U literaturi je već detaljno obrađena¹⁴ Direktiva 2012/29/EU, kao i njezin prijenos u Zakon o kaznenom postupku. Jednako tako, obrađena su i ključna prava žrtava u kaznenom postupku koja su ugrađena u naše zakonodavstvo.¹⁵ Direktiva utvrđuje minimalna pravila, a države članice mogu proširiti prava koja su namijenjena žrtvama ako žele pružiti višu razinu zaštite od minimuma koji određuje Direktiva. U svakom slučaju, u fokusu je žrtva i težnja da se prema žrtvi postupa s dostojanstvom i poštovanjem, s posebnim naglaskom na potrebu prepoznavanja potreba ranjivih skupina žrtava. U mnogim aspektima prava žrtava zakonski tekst našeg ZKP-a prema nekim autorima zadovoljava standarde zaštite žrtava postavljene u Direktivi.¹⁶ Međutim možda nam iskustva žrtava mogu dati odgovor na pitanje ide li uopće zakonski tekst dovoljno daleko da bi osigurao učinkovitu podršku i zaštitu žrtvama. Taj je cilj također pokušalo obuhvatiti pilotno istraživanje, odnosno otkriti treba li prema iskustvima žrtava proširiti normirana prava i koja, odnosno njihov opseg.

Što se tiče Direktive, niz čimbenika mogao bi narušiti njezinu učinkovitost u praksi. To su, među ostalim, nedostatak mjera podizanja razine osviještenosti koje bi popratile provedbu Direktive; nedostatak informacija dostupnih žrtvama na jeziku koji razumiju, među ostalim, po potrebi, s pomoću lako razumljivog jezika ili znakovnog jezika; nedostatak financijske potpore za pružanje usluga i nedostatna usklađenost usluga podrške, policije, tužitelja i drugih relevantnih dionika; nedostatak sudjelovanja i osposobljavanja stručnjaka.¹⁷

ZKP u razradi pojedinih prava žrtava propušta navesti opseg prava prema Direktivi, kao što to pravilno upozoravaju Bezić i Šprem (2020),¹⁸ a pravilno

¹⁴ Burić Z., Novi položaj žrtve u kaznenom postupku – u povodu obveze transponiranja odredaba Direktive 2012/29/EU u hrvatski kaznenopravni sustav, HLJKPP, (22)2, 2015, str. 386, i Getoš Kalac, A.-M., Roksandić Vidlička, S. i Burić, Z.: *Victimology, Victimization (Typology) & Victim Protection*, u: *Mapping the Victimological Landscape of the Balkans: A Regional Study on Victimology and Victim Protection with a Critical Analysis of Current Victim Policies* / Meško, Gorazd; Sárík, Eszter; Getoš Kalac, Anna-Maria (ur.). Duncker & Humblot, 2020, str. 74–110.

¹⁵ Bezić, R., Šprem, P., *Zaštita žrtava u kaznenom postupku – praktična implementacija Direktive 2012/29/EU*, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, vol. 27, broj 2/2020, str. 603–635.

¹⁶ Bilješka 15.

¹⁷ Izvješće A8-0168/2018 Europskog parlamenta o provedbi Direktive 2012/29/EU https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2018-0168_HR.html, pristupljeno: 1. 9. 2022.

¹⁸ Pravo na besplatan pristup službama za potporu žrtvama kaznenih djela, kao i pravo na besplatnu djelotvornu psihološku i drugu stručnu pomoć i potporu tijela, organizacije ili ustanove za pomoć žrtvama kaznenih djela u skladu sa zakonom; ugrađivanje zaštite od sekundarne i ponovljene viktimizacije i razrada tog prava kod prava na zaštitu od zastrašivanja i od-

upozoravaju i na određenu konfuznost u primjeni pojedinačne procjene prava žrtava u praksi.¹⁹ Primjerice ZKP je predvidio obvezu svih nadležnih tijela (koja sudjeluju u kaznenom postupku – policija, državni odvjetnici, suci) da prije ispitivanja žrtve moraju provesti pojedinačnu procjenu žrtve za posebnim mjerama zaštite. Cilj izrade pojedinačne procjene žrtve jest osiguranje pravovremene razmjene informacija i omogućavanje sveobuhvatne procjene potreba žrtve kaznenog djela u svakom pojedinačnom slučaju u svrhu osiguranja minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava općenito, a tako i žrtava nasilja u obitelji. Svako tijelo dužno je popuniti Obrazac o provedenoj pojedinačnoj procjeni potreba žrtve.²⁰ No nisu predviđene nikakve sankcije ni za jedno nadležno tijelo u slučaju nepopunjavanja Obrasca, odnosno neprovođenja pojedinačne procjene potreba žrtve. Ipak, treba primijetiti da je dosadašnje iskustvo pokazalo da ondje gdje se provodi pojedinačna procjena žrtve sve veći značaj ima međusektorska suradnja i djelotvornije se reagira na potrebe žrtava.²¹

Prikaz o doživljaju (iskustvu) žrtava (koje se nalaze u skloništu), uz postojeće prethodno navedene spoznaje o nesavršenosti normativnog uređenja prava žrtava nasilja u obitelji, može biti putokaz na koji način ojačati postojeća prava žrtava. U smislu prethodno navedenoga trebalo bi dodatno istražiti, opsežnijim istraživanjem, kako uspostaviti jasnije obveze za pravne sustave na europskom području, uključujući i Republiku Hrvatsku, kako bi se osigurala učinkovita podrška i zaštita žrtava nasilja u obitelji.

mazde; proširenje prava žrtve da na njezin zahtjev bez nepotrebne odgode bude obaviještena o ukidanju pritvora ili istražnog zatvora, bijegu okrivljenika i otpuštanju osuđenika s izdržavanja kazne zatvora te mjerama koje su poduzete radi njezine zaštite na način da to pravo obuhvaća i obavijesti o izlasku zatvorenika za vikend ili u drugoj prigodi, premještanju u drugi zatvor ili zatvorsku bolnicu te definiranje tko će, kada i na koji način pružati takve obavijesti žrtvi odnosno kome žrtva može podnijeti takav zahtjev ili izmjenu zahtjeva; širenje kategorija žrtava u odnosu na pravo žrtve na pravnu pomoć; omogućavanje izbjegavanja vizualnog kontakta žrtve i počinitelja korištenjem komunikacijske tehnologije svaki put kad to žrtva zahtijeva, a ne samo određene kategorije žrtvi; nedorečenost normativne podloge kod pojedinačne procjene žrtve te uspostava jednakog pristupa službe za podršku žrtvama na području cijele Republike Hrvatske.

¹⁹ Različitost postupanja u praksi od neprovođenja pojedinačne procjene do samoinicijative odjela za podršku žrtvama u provedbi pojedinačne procjene.

²⁰ Pravilnik o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve („Narodne novine“, broj 106/17) propisuje minimalne zahtjeve kod procjenjivanja potreba za primjenom posebnih mjera zaštite žrtve.

²¹ Pri tome sve veću ulogu imaju udruge i organizacije civilnog društva koje osiguravaju pomoć i podršku žrtvama, kao i odjeli za podršku žrtvama i svjedocima osnovani na sedam županijskih sudova (u Osijeku, Rijeci, Sisku, Splitu, Vukovaru, Zadru i Zagrebu), a podršku pružaju i na nadležnim općinskim sudovima (pitanje kadrovske potkapacitiranosti je općepoznato).

Za sveobuhvatan pristup značaju iskustva žrtava nasilja obitelji, osim navedene uočenosti nesavršenosti normativnog uređenja (i na europskom području i u hrvatskom zakonodavstvu), koja utječe na (ne)učinkovitost skrbi o pravima žrtava, smatramo da se treba osvrnuti i na praksu Europskog suda za ljudska prava (ESLJP) u predmetima nasilja u obitelji. Naime sudska praksa često nađe put za popunjavanje pravnih praznina, pravo doista može nastati i na sudovima. Osim toga sudska praksa ESLJP-a služi za razjašnjavanje, zaštitu i razvoj pravila ustanovljenih Konvencijom, konkretno onih koja su primjenjiva u slučajevima nasilja u obitelji. Zato su karakteristična pitanja na području nasilja u obitelji i zaštite žrtava prikazana u narednom dijelu rada.

2.2. Pregled prakse ESLJP-a u predmetima nasilja u obitelji i uočeni trendovi

ESLJP se pitanjem nasilja u obitelji bavio u nizu odluka. Za potrebe ovog rada pregledan je informativni list ESLJP-a o temi nasilja u obitelji s prikazom sudske prakse i neriješenih predmeta za 2022.²² U informativnom listu prikazane su vodeće, glavne i/ili nedavno donesene presude i odluke s područja nasilja u obitelji. Pregledani su svi predmeti navedeni u informativnom listu i odabrani predmeti u kojima se razmatrala procjena rizika od ponavljanja počinjenih nasilnih radnji, vrijeme reagiranja nadležnih tijela na prijave nasilja u obitelji, vrijeme ostvarenja zaštite žrtve, učinkovitost mjera podrške i zaštite žrtava, kao i aktivnost žrtve u postupku, individualne potrebe žrtava, uspostava mehanizma praćenja nasilja u obitelji te mogućnosti žrtava da uživaju svoja prava na pristup pravdi, sve kako bi se bolje razumio pristup ESLJP-a u predmetima nasilja u obitelji.

Stoga predmetno potpoglavlje daje kratki pregled odluka ESLJP-a uzetih u razmatranje u svrhu pisanja rada na temelju prethodno navedenih kriterija pretraživanja predmeta.

U predmetu Landi protiv Italije²³ ESLJP je utvrdio povredu članka 2. Konvencije (pravo na život) jer talijanske vlasti nisu pokazale potrebnu revnost i stoga su propustile ispuniti svoju obvezu zaštititi živote podnositeljice zahtjeva i njezina sina. Sud je posebno primijetio da su nacionalne vlasti propustile izvršiti svoju dužnost da provedu neposrednu i proaktivnu procjenu rizika od ponavljanja nasilnih radnji počinjenih nad podnositeljicom zahtjeva i njezinom djecom te usvojiti operativne i preventivne mjere za umanj enje rizika i zaštitu žrtve.

²² https://echr.coe.int/Documents/FS_Domestic_violence_ENG.pdf, pristup 1. 7. 2022.

²³ Zahtjev broj 10929/19, presuda od 7. travnja 2022., § 87.-90.

Da je potrebna „posebna revnost“ u slučajevima nasilja u obitelji, ESLJP je zaključio još u predmetu Volodina protiv Rusije²⁴ te je istaknuo da se mora uzeti u obzir specifična priroda nasilja u obitelji tijekom postupka. Obveza države da provede istragu neće biti ispunjena ako zaštita koju pruža domaće pravo postoji samo u teoriji; prije svega zaštita mora učinkovito djelovati u praksi, a to zahtijeva brzo ispitivanje slučaja bez nepotrebnih odgoda. U predmetu Talpis protiv Italije²⁵ neuspjeh da se (pravilno) procijeni rizik za život ili zdravlje ne može se pravdati nepostojanjem opipljivih dokaza o neposrednoj opasnosti za život podnositeljice zahtjeva ili život njezina sina, odnosno poricanjem znanja o postojanju prijetnje.

Značenje uzimanja u obzir specifičnog konteksta i dinamike obiteljskog nasilja procjenjuje se prema tzv. testu Osman, razvijenom u odluci Osman protiv Ujedinjenog Kraljevstva.²⁶ Prema tom testu za svaki navodni rizik za život žrtve ne zahtijeva se od nadležnih tijela da poduzmu operativne mjere kako bi spriječila da se taj rizik ostvari. Za utvrđenje da su vlasti prekršile svoju pozitivnu obvezu zaštite prava na život u kontekstu dužnosti da spriječe i suzbiju kaznena djela mora se utvrditi da su nadležna tijela znala ili morala znati za postojanje stvarne i neposredne opasnosti za život osobe ili osoba od kaznenih djela treće osobe te da su propustila poduzeti mjere u okviru svojih ovlasti za koje se, procijenjeno razumno, moglo očekivati da će spriječiti taj rizik.

Suprotno, u predmetu Kurt protiv Austrije²⁷ nije utvrđena povreda konvencijskog prava (pravo na život), s time da je Sud utvrdio da su austrijske vlasti „pokazale posebnu marljivost u brzom reagiranju“. Sud je primijenio koncept “neposrednog rizika” na fleksibilniji način nego u tradicionalnim situacijama (predmet Osman) uzimajući u obzir uobičajenu putanju eskalacije u slučajevima obiteljskog nasilja, čak i ako se točno vrijeme i mjesto napada ne može predvidjeti u danom slučaju.

U predmetu Y. i drugi protiv Bugarske²⁸ prilikom utvrđenja povrede iz članka 2. Konvencije sud je naglasio da je rizik za život žrtve bio stvaran i neposredan, a vlasti nisu poduzele nikakve mjere koje su im bile na raspolaganju i za koje se, procijenjeno razumno, moglo očekivati da će izbjeći taj rizik. Ne postoje dokazi da su vlasti nastojale nekako koordinirati svoje radnje u tom pogledu. I u ovom predmetu Sud procjenu rizika ponavljanja nasilja stavlja u odnos sa specifičnim kontekstom i dinamikom nasilja u obitelji. Važnost potrebe brze zaštite žrtve, „a ne jednu ili dvije godine poslije“, s obzirom na ozbiljnost navoda žrtve sud je naglasio u predmetu E. S. i drugi protiv Slo-

²⁴ Zahtjev broj 41261/17, presuda od 9. srpnja 2019., § 92.

²⁵ Zahtjev broj 41237/14, presuda od 2. ožujka 2017., § 118.-124.

²⁶ Zahtjev broj 87/1997/871/1083, presuda od 28. listopada 1998., § 92.

²⁷ Zahtjev broj 62903/15, presuda od 15. lipnja 2021., § 194.

²⁸ Zahtjev broj 9077/18, presuda od 22. ožujka 2022., § 105.-110.

vačke²⁹ te je utvrdio povredu članka 3. i 8. Konvencije. Sud smatra da je zbog spore reakcije vlasti žrtva bila bez učinkovite zaštite za sebe i djecu za vrijeme trajanja postupka (dvije godine trajanja sudskog postupka).

U predmetu Y. C. protiv Ujedinjenog Kraljevstva³⁰ nije utvrđena povreda konvencijskog prava, a razmatrano je i utvrđeno da je podnositeljica zahtjeva (žrtva) dobila svaku priliku predstaviti svoj slučaj i potpuno je bila uključena u proces odlučivanja.

U predmetu Levchuk protiv Ukrajine³¹ utvrđena je povreda prava na poštivanje privatnosti i obiteljskog života jer odgovor sudova na zahtjev podnositeljice (žrtve obiteljskog nasilja) nije bio usklađen s obvezom države da joj osigura učinkovitu zaštitu od nasilja u obitelji. Posebno je razmatrano što domaće pravosudne vlasti nisu provele sveobuhvatnu analizu situacije i rizika budućeg psihičkog i fizičkog nasilja s kojim će se suočiti podnositeljica zahtjeva i njezina djeca. Postupak je trajao više od dvije godine na tri razine nadležnosti, tijekom kojeg su podnositeljica zahtjeva i njezina djeca ostali u opasnosti od daljnjeg nasilja. Zato nije postojala pravična ravnoteža između svih suprotstavljenih privatnih interesa.

Dužina trajanja postupka bila je od utjecaja na povredu iz članka 3. Konvencije u predmetu M. G. protiv Turske³² jer je sudski postupak trajao više od pet godina. U tom je vremenu žrtva bila prisiljena živjeti u strahu od ponašanja bivšeg supruga. U predmetu Halime Kilic protiv Turske³³ Sud smatra da su, propuštajući kazniti počinitelja nasilja u obitelji koji se nije pridržavao mjere opreza izdane protiv njega, nacionalne vlasti takvu mjeru opreza lišile bilo kakve djelotvornosti, čime se stvara kontekst nekažnjivosti, koji mu je omogućio da opetovano napada svoju suprugu bez pozivanja na odgovornost.

Prilikom utvrđenja povrede prava iz članka 8. i članka 3. Konvencije u predmetu Buturuga protiv Rumunjske³⁴ Sud je istaknuo da je *cyberbullying* trenutno prepoznat kao aspekt nasilja nad ženama i djevojčicama, da može poprimiti različite oblike, uključujući kibernetičke povrede privatnosti, upad u žrtvino računalo te preuzimanje, dijeljenje i manipulaciju podacima i slikama, uključujući i privatne podatke. Slično i u predmetu Volodina protiv Rusije (no. 2)³⁵ Sud je nasilje u obitelji razmatrao i kroz nove pojavne oblike, pa je tako Sud zaključio da vlasti, unatoč zakonskim alatima na raspolaganju, ni u jednom trenutku nisu razmatrale što se moglo i trebalo učiniti da se zaštiti podnositelja zahtjeva od stalnog internetskog uznemiravanja (od strane bivšeg partnera).

²⁹ Zahtjev broj 8227/04, presuda od 15. rujna 2009., § 43.

³⁰ Zahtjev broj 4547/10, presuda od 13. ožujka 2012., § 149.

³¹ Zahtjev broj 17496/19, presuda od 3. rujna 2020., § 85.-91.

³² Zahtjev broj 646/10, odluka od 22. ožujka 2016.

³³ Zahtjev broj 63034/11, odluka od 28. lipnja 2016., § 120.-121.

³⁴ Zahtjev broj 56867/15, odluka od 11. veljače 2020., § 74.

³⁵ Zahtjev broj 40419/19, odluka od 14. rujna 2021., § 47.-67.

U predmetu Rumor protiv Italije³⁶ nisu pronađene povrede konvencijskih prava, no utvrđenje Suda u ovoj odluci najzornije opisuje smisao zaštite od nasilja u obitelji. Naime u ovom predmetu Sud je utvrdio da su vlasti postavile zakonodavni okvir koji im omogućuje poduzimanje mjera protiv osoba optuženih za nasilje u obitelji i da je taj okvir bio učinkovit u kažnjavanju počinitelja kaznenog djela čija je podnositeljica bila žrtva i u sprječavanju ponavljanja nasilnih napada na njezin fizički integritet.

U presudi A i B protiv Gruzije³⁷ navodi se da je opća i diskriminirajuća pasivnost organa kaznenog progona (policije) u slučajevima prijavljenog obiteljskog nasilja živopisan primjer kako se može stvoriti klima pogodna za daljnje širenje nasilja počinjenog nad žrtvama samo zato što su žene.

Na temelju pregledanih odluka uočili smo da ESLJP razrađuje nužnost pružanja učinkovite zaštite i jamstva žrtvama obiteljskog nasilja kroz više parametara, pa tako sagledava vrijeme reakcija vlasti kod prijave nasilja u obitelji, raščlambu obiteljske situacije u cijelosti i, shodno tome, procjenu rizika daljnjeg ponavljanja nasilja (od strane nadležnih tijela), uključivanje žrtve u proces procesuiranja počinitelja obiteljskog nasilja, trajanje sudskog postupka (uključujući i pretkazneni postupak), učinkovitost mjera opreza za vrijeme trajanja postupka i adekvatno reagiranje nadležnih tijela na kršenje izrečenih mjera, te uvodi nove pojavne oblike nasilja u obitelji (u virtualnom svijetu).

Imajući sve navedeno u vidu, tim više je dobila na važnosti prilika provjeriti što se događa u stvarnosti sa žrtvama nasilja u obitelji smještenima u tri najveća skloništa za žrtve obiteljskog nasilja u Republici Hrvatskoj, i to iz njihove perspektive, odnosno smatraju li da su učinkovito zaštićene i skrbi li se o njihovim pravima.

3. PILOTNO (ANKETNO) ISTRAŽIVANJE O ISKUSTVU ŽRTAVA PRI SUDJELOVANJU U KAZNENIM I PREKRŠAJNIM POSTUPCIMA

Autorice imaju dugogodišnje iskustvo, jedna u pravosuđu u kaznenom pravu, a druga u sustavu socijalne skrbi, i to konkretno u ustanovi koja smještava žrtve obiteljskog nasilja. Zajednički su procijenile da bi provođenje pilotnog istraživanja³⁸ na zadanu temu moglo istaknuti određene varijable za koje će

³⁶ Zahtjev broj 72964/10, odluka od 27. svibnja 2014., § 76.

³⁷ Zahtjev broj 73975/16, presuda od 10. veljače 2022., § 48.

³⁸ Pilotno je istraživanje preliminarna mala studija koja se provodi kao pomoć pri odluci kako najbolje provesti velik istraživački projekt. Korištenjem pilotne studije/istraživanja istraživač može identificirati ili precizirati istraživačko pitanje, otkriti koje su metode najbolje za njegovo provođenje i procijeniti koliko će vremena i resursa biti potrebno kako bi se, između ostalog, dovršila veća verzija.

proizaći da ih je potrebno dublje istražiti. Pilotnim istraživanjima mogu se dobiti informacije o pogreškama i problemima te se može poboljšati dizajn opsežnijeg istraživanja prije ulaganja mnogo većeg napora u njegovu izvedbu.

3.1. Cilj i svrha pilotnog istraživanja

Cilj ovog pilotnog istraživanja jest dobiti uvid u doživljaj iskustava žrtava smještenih u tri najveća skloništa u RH. Njihova se iskustva prate od trenutka prijave nasilja policiji ili državnom odvjetništvu do postupka na sudu, uključujući i iskustvo smještaja u skloništu za žrtve obiteljskog nasilja. Prikazat ćemo što žrtve misle o pristupu navedenih sustava prema njima kao žrtvama te o kvaliteti i korisnosti dobivenih informacija i pomoći iz navedenih institucija. Svrha i doprinos ovog istraživanja jesu da se temeljem dobivenog uvida u iskustvo sudjelovanja žrtava u kaznenim i prekršajnim postupcima definiraju potencijalni problemi, što može biti temelj za uočavanje modela prevladavanja problema na koje upućuju žrtve u svrhu omogućavanja još bolje zaštite žrtava obiteljskog nasilja, odnosno unapređenja zaštite žrtava obiteljskog nasilja.

3.2. Istraživačka pitanja

Cilj istraživanja razrađen je kroz tri istraživačka pitanja:

1. Kako žrtve procjenjuju jesu li dobile cjelovitu informaciju o svojim pravima unutar sustava pravosuđa i policije?
2. Kako žrtve procjenjuju jesu li pravovremeno obaviještene o ukidanju istražnog zatvora ili ukidanju mjera opreza i o drugim informacijama bitnim za sigurnost žrtve koje im trebaju pružiti policija i državno odvjetništvo?
3. Koji su prijedlozi za djelotvorniju i bržu pomoć od sustava iz pozicije žrtve obiteljskog nasilja?

3.3. Metoda

Dobiti uvid u procjenu učinkovitosti pristupa različitim sustava mjereno iz perspektive korisnika vrijedan je podatak. Svrha provođenja evaluacija počiva na ideji da primijenjene intervencije trebaju imati neki vidljiv ili mjerljiv način uspjeha, odnosno posljedica. Autorice su stoga provele anketiranje žrtava obiteljskog nasilja smještenih u skloništu za žrtve obiteljskog nasilja. Upitnik koji su distribuirale ovoj ciljanoj skupini obuhvatio je pitanja o iskustvu žrtava u policiji, u sudu, u državnom odvjetništvu, tijekom njihova sudjelovanja u kaznenim i prekršajnim postupcima. Temeljem njihovih odgovora moći će se

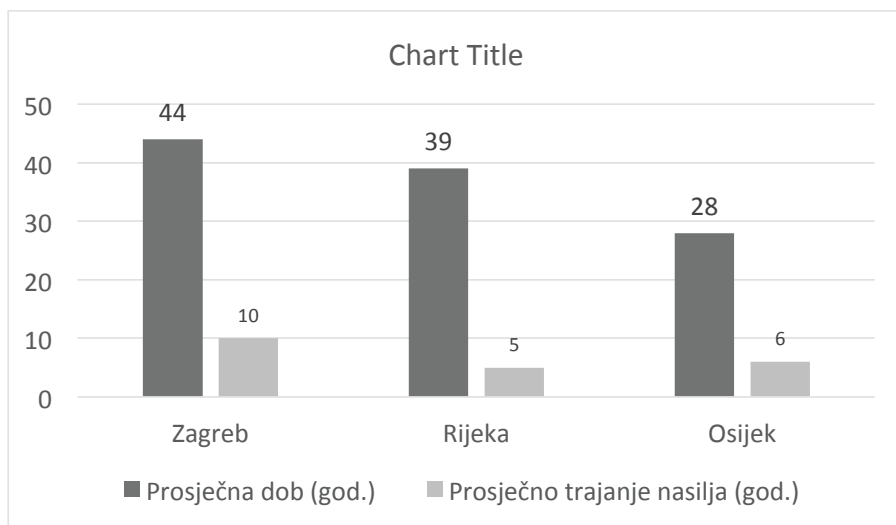
uočiti doživljavaju li žrtve učinkovitim sustav pravosuđa i policije te kakvo je njihovo zadovoljstvo smještajem u skloništu.

3.4. Uzorak

Riječ je o prigodnom uzorku žrtava zatečenih na smještaju u trenutku anketiranja tijekom travnja 2022., i to u tri najveća skloništa iz tri različita grada: Dom za djecu i odrasle žrtve obiteljskog nasilja „Duga – Zagreb“ (N=12), Caritasov dom za žene i djecu „Sv. Ana“ iz Rijeke (N = 7) te Sklonište za žrtve obiteljskog nasilja u Osijeku (N = 6). Ukupno je anketirano 25 punoljetnih žrtava, od kojih su dvojica muškarci.

Graf 1.

PROSJEČNA DOB ŽRTAVA NASILJA USPOREDNO S PROSJEČNIM TRAJANJEM NASILJA N=25

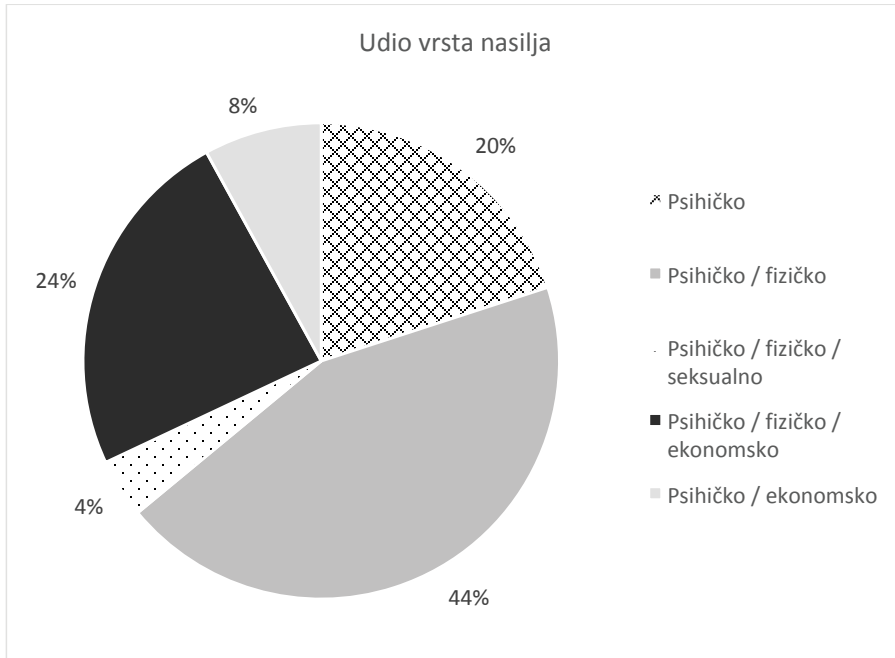

Ono što je alarmantno jest saznanje da većina žena (54 %) prvi kontakt s nekom institucijom (najčešće centrom za socijalnu skrb ili policijom) u vezi s nasiljem u kojem je žrtva uspostavlja nakon što nasilje traje već duže vrijeme – u prosjeku je trajalo sedam godina.

Ispitanici su bili izloženi različitim vrstama nasilja, što je vidljivo na Slici 1.

Slika 1.

PRIKAZ VRSTA NASILJA UKUPNO U POSTOTNOM UDJELU

3.5. Instrumenti

Upitnik se sastojao od 38 pitanja i 37 potpitanja. Od 38 glavnih pitanja njih 6 je bilo otvorenog tipa. Od 37 potpitanja njih 13 je bilo otvorenog tipa. Pitanja otvorenog tipa nudila su mogućnost opširnijeg opisivanja situacije koju je žrtva doživjela ili mogućnost davanja prijedloga za poboljšanje. Pitanja su podijeljena u pet tematskih grupa: a) uvodna pitanja, koja definiraju uzorak i općeniti doživljaj ispitanika o vlastitoj zaštićenosti nakon prijave nasilja (6 pitanja i 6 potpitanja); b) iskustvo tretmana u policiji (8 pitanja i 11 potpitanja); c) iskustvo tretmana u državnom odvjetništvu (15 pitanja i 18 potpitanja); d) iskustvo tretmana u drugim službama (9 pitanja i 2 potpitanja).

3.6. Postupak

Kao instrument korištena je anketa koju je sastavila autorica koja radi u pravosuđu. Autorica koja radi u skloništu za žrtve obiteljskog nasilja u Zagrebu distribuirala je anketu putem elektroničke pošte nakon telefonskog kontakta i molbe

prema voditeljicama druga dva velika skloništa u Hrvatskoj. Nakon što su ankete ispunjene i vraćene redovnom poštom u sklonište u Zagreb, pristupilo se obradi.

3.7. Obrada podataka

Dobiveni su rezultati kodirani i obrađeni statističkim programom za statističku analizu podataka SPSS 28.0.1.1. (IBM Corp. Armonk, NY, SAD). Korištene su sljedeće statističke metode za obradu podataka: deskriptivna statistika i kategorijske varijable, koje su prikazane kao frekvencija dobivenih odgovora i postotak odgovora za svaku pojedinu česticu. Opisni su odgovori postupkom kodiranja prevedeni u kategorije te je primijenjena analiza sadržaja. Riječ je o istraživačkoj tehnici kojom se na objektivan način kvantitativno opisuje sadržaj (Milas, 2009).

3.8. Etičke implikacije pilotnog istraživanja

Istraživanje je planirano i provedeno u skladu s etičkim načelima rada navedenim u Etičkom kodeksu socijalnih radnika i socijalnih radnica u djelatnosti socijalnog rada.³⁹ Svjesni da se radi o ranjivoj skupini korisnika, važno je bilo sačuvati njihovu anonimnost u cilju postizanja etičnosti tijekom analize i interpretacije rezultata. Zbog toga su svi sudionici u istraživanju potpisali informirani pristanak. Potpis je bio šifra dodijeljena svakom ispitaniku zasebno. Radi smanjenja rizika dobivanja poželjnih odgovora u skloništu u Zagrebu sudionici nisu bili informirani da istraživanje provodi ravnateljica skloništa.

4. REZULTATI I RASPRAVA

Rezultati pilotnog istraživanja prikazani su kroz pet dijelova, prema konceptu ankete: a) opći dio, b) iskustvo s policijom, c) iskustvo u državnom odvjetništvu, d) iskustvo na sudu i e) iskustvo s drugim službama i skloništem. Radi bolje mogućnosti usporedbe dobivenih uvida bit će usporedno prikazana iskustva u policiji, državnom odvjetništvu i na sudu.

a) Opći dio

Ispitanici su se u trenutku ispunjavanja upitnika nalazili u tri različita stadija s obzirom na svoje prijave da su žrtve nasilja u obitelji: istraga (3), podignuta optužnica (5), rasprava (1), nepravomoćna presuda (2), ne može se sjetiti (1). Preostalih 13 ispitanika nije odgovorilo na pitanje. Opći dojam ispitanika jest

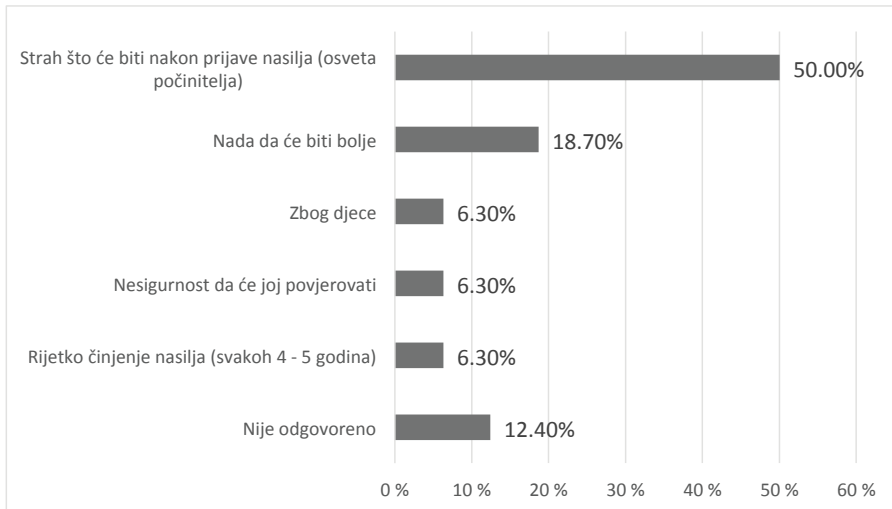
³⁹ <http://husr.hr/web/?p=460>, pristup 15. 7. 2022.

da su upoznati sa svojim pravima iz uloge žrtve (55 %), a 56 % njih ističe da imaju pristup svim pravima koja im pripadaju.

Prema odgovorima ispitanika proizlazi da su 4 ispitanika bila žrtve prijetnji. Nadalje bili su žrtve tjelesne ozljede (1), psihičkog nasilja (3), nasilja u obitelji (4), protupravnog oduzimanja slobode (1) i kombiniranog ekonomskog, emocionalnog, seksualnog i psihičkog nasilja (1). Preostalih 11 ispitanika nije odgovorilo na pitanje kojeg su nasilja bili žrtve. Zanimljivo je da od 25 ispitanika njih 16 nije svaki put prijavilo nasilje kada su mu bili izloženi. Razlozi zbog čega žrtve nisu prijavile nasilje vidljivi su na Grafu 2.

Graf 2.

RAZLOZI ZBOG KOJIH ŽRTVA OBITELJSKOG NASILJA NE PRIJAVLJUJE NASILJE N=25

Vidljivo je da je značajan blokator za žrtvu njezin strah od osvete počinitelja nakon što žrtva prijavi njegovo nasilno ponašanje (8). Uz opisani strah nada „da će biti bolje“ također je faktor koji žrtve ostavlja u pasivnom statusu unutar nasilne veze (3). Izreka koja se može često čuti od žrtava u tom smislu jest: „Bolje poznato zlo nego nepoznato zlo!“

Nadalje su istaknuti razlozi za neprijavlivanje: rijetko činjenje nasilja, svakih 4-5 godina (1), nesigurnost da će žrtvi vjerovati što joj se događa (1), zbog djece ne želi prijaviti da im se ne „oduzima“ otac (1). Jedanaest ispitanika nije odgovorilo.

Mogućnost odlaska u sklonište ponuđena je za 19 ispitanika, dok njih 6 nije dobilo tu priliku. Razlozi su bili što nije bilo mjesta u skloništima zbog situacije s koronom (2), odnosno nije im bilo ponuđeno (4).

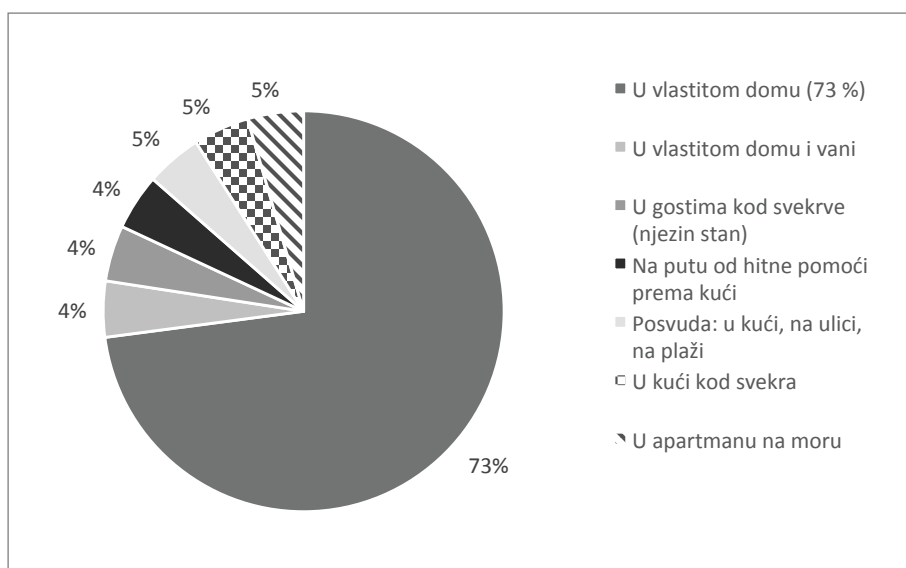
b) Iskustvo s policijom

Ispitanici su nasilje prijavili najčešće policiji (10), a zatim nadležnom uredu centra za socijalnu skrb (dalje: CZSS) (8). Bila je jedna prijava liječniku, jedna majci žrtve i jedna žrtva nije prijavila. Četiri ispitanika nisu odgovorila. Ono što je alarmantno jest saznanje da većina žena (54 %) prvi kontakt s nekom institucijom (najčešće centrom za socijalnu skrb ili policijom), a u vezi s nasiljem u kojem je žrtva, uspostavlja nakon što nasilje traje već duže vrijeme, u prosjeku je trajalo sedam godina.

Iz Slike 2. vidljivo je da se nasilje najčešće dogodilo u vlastitom domu (76%).

Slika 2.

GDJE SE DOGODILO NASILJE U OBITELJI? N=22

Očekivano je stoga da je prvi susret s policijom najčešće bio u vlastitom domu (10), a zatim u zgradi policije (4). Nakon toga slijedi susret s policijom u uredu CZSS-a (2), u bolnici (2), u gostima (3) i u skloništu (1).

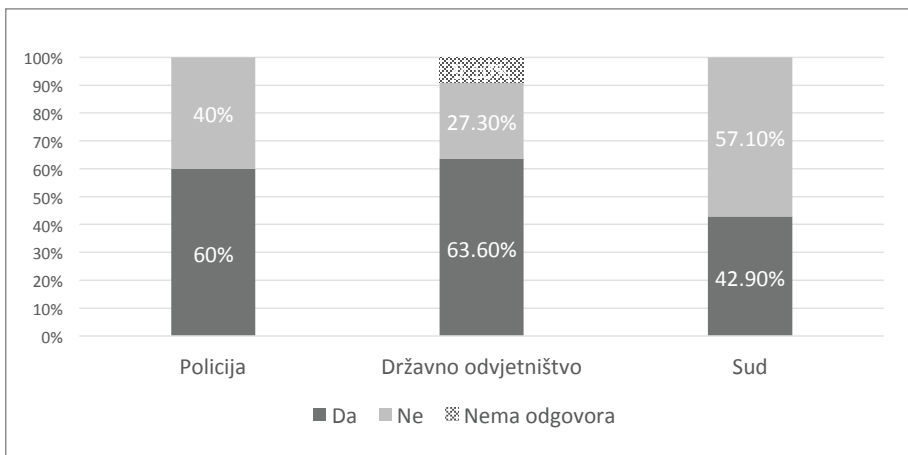
Stvaranju povjerenja u sustav ne pridonosi rezultat koji smo dobili da je 41 % ispitanika dobilo od policije pravovremenu informaciju u kojem je stadiju kaznena/prekršajna prijava o počinjenom nasilju. Imati stalno otvoren kontakt sa žrtvom od presudne je važnosti za njezinu sigurnost.

c) Usporedni podaci iskustava (policija – državno odvjetništvo – sud)

U Grafu 3. vidljiv je prikaz dobivenih odgovora na pitanje jesu li policija, državno odvjetništvo i sud upoznali žrtvu s njezinim pravima.

Graf 3.

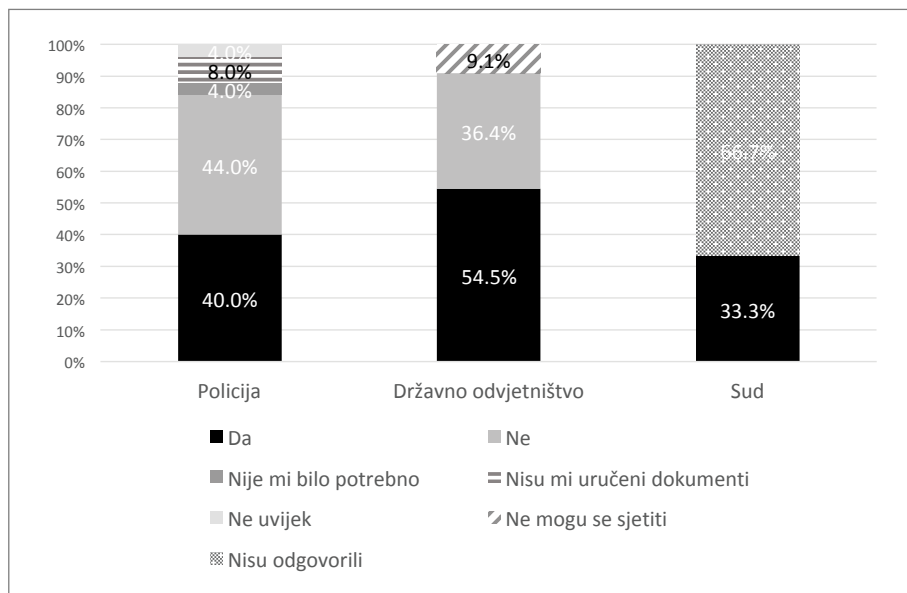
**JESU LI VAS UPOZNALI S PRAVIMA ŽRTAVA KAZNENIH DJELA
/ PREKRŠAJA? N=25**

Rezultati pokazuju da je 60 % žrtava bilo upoznato sa svojim pravima u policiji, s kojom su svi ispitanici imali kontakt. Zatim je 28 % ispitanika bilo upoznato sa svojim pravima na državnom odvjetništvu, uz informaciju da 60 % ispitanika nije imalo kontakt s državnim odvjetništvom. I na kraju, na sudu je 43 % ispitanika bilo upoznato sa svojim pravima, uz napomenu da 44 % ispitanika nije imalo kontakt sa sudom u trenutku provođenja istraživanja. Dalje nas je zanimalo je li ispitanicima bio jasan sadržaj dokumenta gdje se opisuju njihova prava te je li im ga netko na policiji, državnom odvjetništvu i sudu dodatno objasnio (Graf 4).

Graf 4.

JESU LI VAM OBJASNILI ONO ŠTO JE NAVEDENO NA
DOKUMENTIMA KOJI SU VAM URUČENI? N=25

Bez obzira na to što nisu svi ispitanici imali kontakt sa sve tri institucije, broj onih koji iskazuju da su im dodatno objašnjena prava nizak je. Jednako tako, uočeno je da je premali broj slučajeva (13) kada je policija ponudila žrtvi organiziranje dodatne pomoći (medicinske i /ili psihološke) po završetku obrade u policiji. Na ovo pitanje odgovorilo je svih 25 ispitanika.

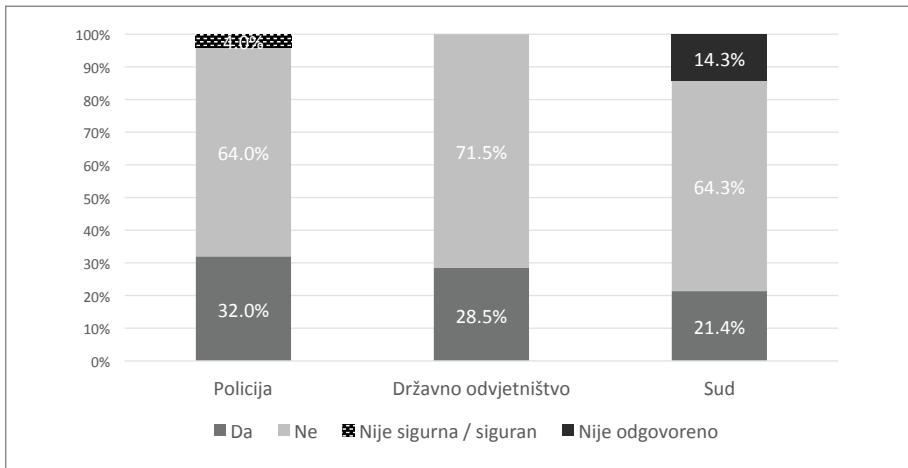
Policija je nadalje rijetko upućivala u drugu instituciju ili udrugu za pomoć žrtvama (6). U državnom odvjetništvu to se događalo još rjeđe (3), kao i na sudu (3) (Graf 5).⁴⁰

⁴⁰ U Austriji je razvijen sistem pomoći žrtvama kroz mrežu intervencijskih centara, odakle nakon prijave žrtvu koordiniraju u medicinskoj, policijskoj i socijalnoj obradi. Navedeni dionici pokrenu procese iz svoje domene, a nevladine organizacije proaktivno nude psihosocijalnu pomoć i podršku. <http://www.womenngo.org.rs/publikacije-dp/Austrijski%20model.pdf>, pristup: 5. 9. 2022.

U Francuskoj je 2021. započeo projekt „Pojednostavljeno podnošenje prijave u bolnicama za žrtve obiteljskog nasilja“, koji omogućuje istražnim tijelima primanje prijava žrtava obiteljskog nasilja izravno u zdravstvenim ustanovama. Ovaj sustav jača zaštitu žrtava pružajući im pojednostavljenu proceduru i omogućavajući im podnošenje pritužbe u trenutku i na mjestu gdje je nasilje prijavljeno. Očekuje se da će se ovaj sustav proširiti na cijelu Francusku. https://www.coe.int/en/web/human-rights-rule-of-law/events/-/asset_publisher/E5WWthsy4Jfg/content/simplified-hospital-complaints-procedure-for-victims-of-domestic-violence-french-ministry-of-justice-wins-the-council-of-europe-crystal-scales-of-just?_101_INSTANCE_E5WWthsy4Jfg_viewMode=view/, pristupljeno: 1. 9. 2022.

Graf 5.

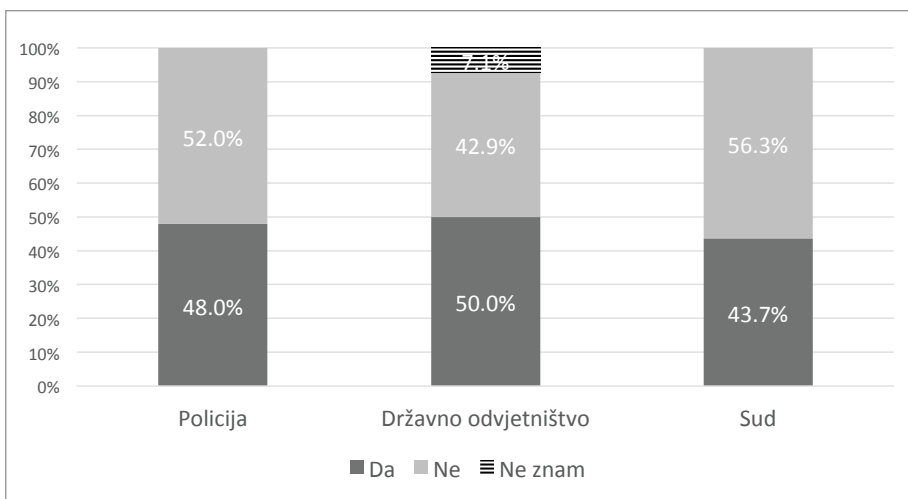
JESU LI VAS UPUTILI NA NEKU DRUGU INSTITUCIJU ZA PODRŠKU ŽRTVAMA ILI ODJEL ZA PODRŠKU ŽRTVAMA I SVJEDOCIMA PRI ŽUPANIJSKOM SUDU? N=25

Policija (12) i sud (7) nisu redovito provodili obavezu upoznavanja žrtve s pravima koja ima kao oštećenik (Graf 6).

Graf 6.

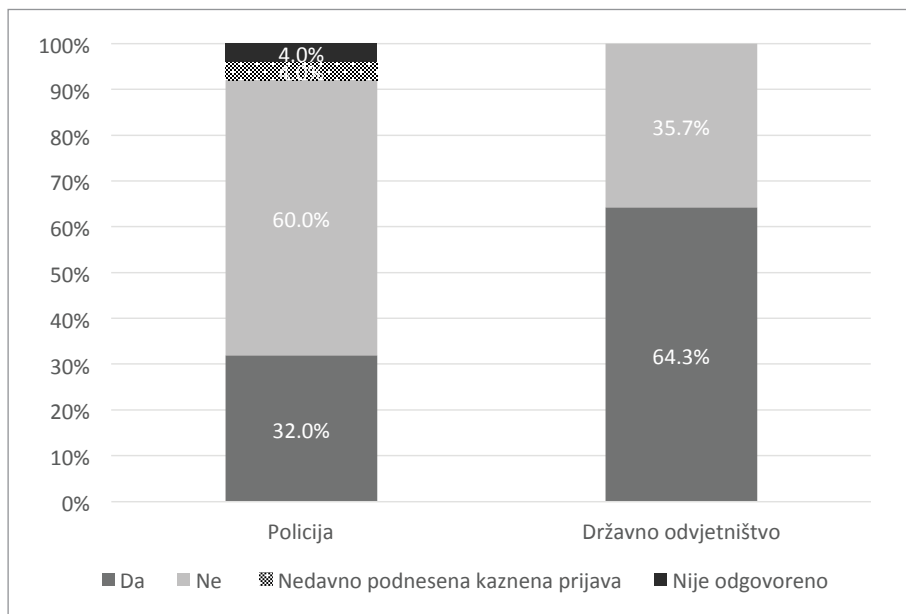
JESTE LI UPOZNATI S PRAVIMA KOJE IMATE KAO OŠTEĆENIK? N=25

Policija rjeđe, a državno odvjetništvo nešto češće, provodili su obavezu informiranja žrtve o ukidanju istražnog zatvora počinitelju, o bijegu počinitelja, o otpuštanju počinitelja s izdržavanja kazne zatvora ili o mjerama koje su poduzete radi zaštite žrtve. To su stavke koje se trebaju aktivirati svaki put, a ne povremeno (Graf 7). Upravo ta vrsta nepostupanja doprinosi narušavanju i gubitku povjerenja žrtve prema sustavima.

Graf 7.

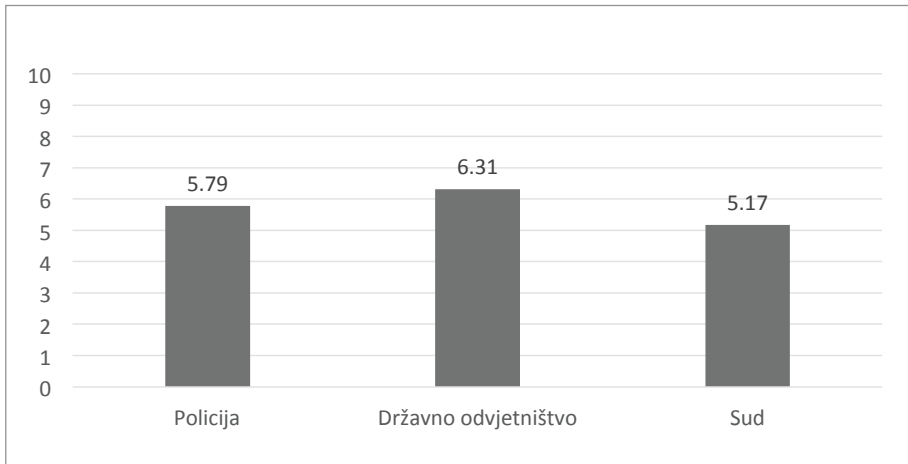
JESU LI VAS PRAVOVREMENO OBAVIJESTILI O UKIDANJU ISTRAŽNOG ZATVORA POČINITELJU, BIJEGU POČINITELJA, OTPUŠTANJU POČINITELJA S IZDRŽAVANJA KAZNE ZATVORA ILI O MJERAMA KOJE SU PODUZETE RADI VAŠE ZAŠTITE? N=25

Slijedi prikaz kako su ispitanici ocijenili tretman koji su imali u policiji, na državnom odvjetništvu i na sudu (Graf 8).

Graf 8.

KAKO BISTE OCIJENILI UKUPAN ODNOS PREMA VAMA
OCJENAMA OD 1 DO 10 ? N=25

Da bi se pravilno doživjele prosječne ocjene ukupnog odnosa triju označenih institucija u Grafu 8, treba uzeti u obzir sljedeće omjere:

Policija – iskustvo s policijom imao je 21 od ukupno 25 ispitanika (84 %); 3 ispitanika nisu imala iskustvo; 1 osoba nije odgovorila

Državno odvjetništvo – 13 od ukupno 25 ispitanika imalo je iskustvo s državnim odvjetništvom (52 %); 11 ispitanika nije imalo iskustvo; 1 osoba nije odgovorila

Sud – 12 od ukupno 25 ispitanika imalo je iskustvo sa sudom (48 %); 11 ispitanika nije imalo iskustvo; 2 osobe nisu odgovorile.

Proizlazi da su ispitanici imali nešto manje iskustva s državnim odvjetništvom i još manje sa sudom. To ne čudi jer tijekom boravka u sigurnoj kući (2 do 5 mjeseci) procesi prijave nasilja ne stižu biti dovedeni do razine nepravomoćne presude, pa tako ni do pravomoćnog okončanja prekršajnog postupka, a posebice kaznenog postupka, koji je zahtjevniji i duži. Ipak, zanimljivo je primiti na znanje prosječnu visinu ocjene koju je dobio svaki od sustava ako se uzme u obzir da su ocjenjivale autentične žrtve, koje se međusobno ne poznaju i imale su različita iskustva u različitim gradovima s različitim službenicima i dužnosnicima. Prostora za rast te ocjene svakako ima i to treba doprijeti i do nositelja aktivnosti u institucijama.

Na temu sigurnosti žrtava tijekom iskazivanja na sudu proizlazi da su žrtve najčešće čekale početak sudskog procesa na sudskom hodniku (11), zajedno s

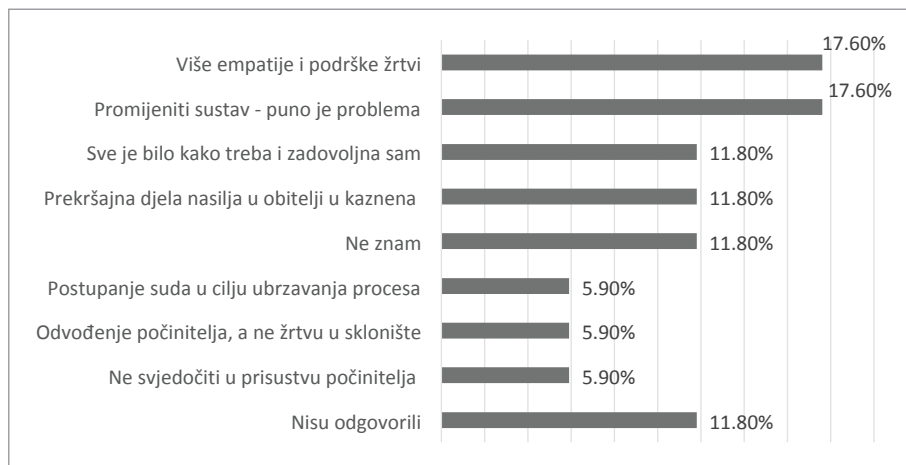
ostalim strankama (1) te ispred sudnice (1). Posebna soba za žrtve i svjedoke ponuđena je u šest slučajeva. Nadalje, 11 žrtava nije imalo pomoć osobe iz Odjela za pomoć žrtvama i svjedocima od ukupno 13 žrtava koje su odgovorile na to pitanje. Jedna žrtva nije odgovorila. Većini nije ponuđeno ispitivanje putem audio-videoveze (9 od 14 nije dobilo tu mogućnost). Pola žrtava ispitano je u prostoriji s počiniteljem (7), a pola bez prisutnosti počinitelja (7). Nažalost, 10 od 16 žrtava iskazuje da im nisu pružene mjere zaštite tijekom suđenja. Zanimljiva je različitost iskustava ispitanika u mogućnosti predlaganja dokaza sudu: takvu mogućnost dobilo je njih 6. Nije imalo mogućnost predlaganja dokaza njih 8. Jedna žrtva iskazuje da to ne bi mogla emocionalno izdržati, a jedna žrtva iskazuje da je dobila tu priliku jednom od više puta koliko je bila uključena u sudske postupke na sudu kao žrtva (!).

Prijedlozi žrtava kaznenih/prekršajnih djela nasilja u obitelji o tome što bi se moglo popraviti na sudu u odnosu prema njima prikazani su u Grafu 9.

d) Iskustvo na sudu

Graf 9.

ŠTO BI SE, PO VAŠEM MIŠLJENJU, MOGLO POPRAVITI NA SUDU U ODNOSU PREMA ŽRTVAMA KAZNENIH I PREKRŠAJNIH DJELA NASILJA U OBITELJI? N=25

Ističe se općenito izražena potreba žrtava da se „promijeni sustav jer je puno problema“ (3), a zatim da se pokazuje više empatije i podrške žrtvi (3). Dvije žrtve (2) iskazuju da je potrebno promijeniti zakon tako da se puno češće djela nasilja okarakteriziraju kao kaznena, a ne kao prekršajna djela. Samo po jedna žrtva izrazila je da je bolje da ih se ne ispituje u prisutnosti počinitelja

(1) i da je potrebno ubrzati sudski postupak (1). Kasnije, u izdvojenom pitanju o trajanju sudskog postupka, podijeljeno je mišljenje žrtava: šest je zadovoljno duljinom trajanja, a šest nije zadovoljno. Dvije žrtve nisu odgovorile. Jedna žrtva ne zna što bi se moglo poboljšati, a dvije su žrtve potpuno zadovoljne svojim iskustvom na sudu.

d) Iskustvo s drugim službama i skloništem

Posljednja tematska grupa, gdje se istraživalo iskustvo tretmana u drugim službama, donosi saznanja da je većina žrtava dobila informacije u sustavima kome se još mogu obratiti za pomoć (14 od 15 odgovora bilo je potvrdno; 10 žrtava nije odgovorilo). U Tablici 1 vidljivo je da je malo više od polovine ispitanika nesklono koristiti internet kao alat za traženje pomoći. Oni koji su koristili internet za pomoć su se obratili udruzi, prijateljima i državnoj upravi (48 %).

Tablica 1.

JESTE LI SE ZA POMOĆ OBRATILI
PREKO INTERNETA I KOME? N=25

Odgovor	Broj osoba	%
Ne	13	52 %
Prijateljima	1	4 %
Državnoj upravi	1	4 %
Udruzi „Domine“ Split	1	4 %
Nisu odgovorili	9	36 %
Ukupno	25	100,0 %

U Tablici 2. odgovori su raspršeni na širok spektar situacija koje su žrtve naglasile bitnima za djelotvorniju i bržu pomoć. Odgovorilo je njih 64 %, ali izdvajaju se potreba za bržim procesuiranjem počinitelja i potreba za doslovnim provođenjem zakona u smislu strožih kazni.

Tablica 2.

ŠTO BI SE, PO VAŠEM MIŠLJENJU, U SUSTAVU MOGLO POPRAVITI
ZA DJELOTVORNIJU I BRŽU POMOĆ ŽRTVAMA NASILJA U
OBITELJI? N=25

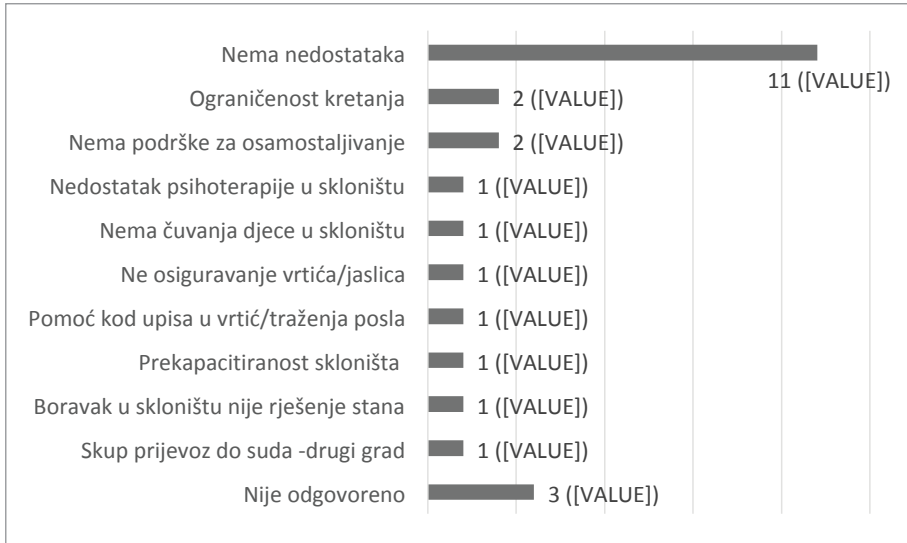
Odgovor	Broj osoba	%
Brže procesuiranje počinitelja nasilja	4	16 %
Da se doslovno provodi zakon – strože kazne	2	8 %
Službene osobe pristupačnije	1	4 %
Bolja dostupnost informacija žrtvama o pravima	1	4 %
Prevenција nasilja putem medija	1	4 %
Ohrabrivanje žrtava da prijave nasilje	1	4 %
Bolji sustav općenito	1	4 %
Brži smještaj u sigurnu kuću	1	4 %
Sustav treba jače pomoći kod upisa u jaslice ili vrtić i kod traženja posla	1	4 %
Ubrzavanje postupka stambenog zbrinjavanja žrtava	1	4 %
Ne znam	2	8 %
Nije odgovorilo	9	36 %
Ukupno	25	100,0 %

Na pitanje kako poboljšati informiranost o pravima žrtava kaznenih i prekršajnih djela iz područja nasilja u obitelji vidljiva je slabija zainteresiranost da se odgovori jer 17 žrtava to nije učinilo. Preostalih osam raspršeno pokriva teme koje su istaknule u odgovorima, a to su: bolja dostupnost informacija žrtvama o vrstama pomoći (2); informiranje žrtava putem medija i ciljanih emisija (3); informiranje žrtava putem udruga za žrtve (1), provođenje programa prevencije nasilnog ponašanja od najranije dobi (1), informiranost je dobra, ali u provedbi je puno prepreka (1).

U Grafu 10 vidljivo je da nešto manje od polovine žrtava iz sva tri skloništa iskazuje visoku razinu zadovoljstva boravkom u skloništu (11). Tri žrtve nisu odgovorile.

Graf 10.

KOJI JE NEDOSTATAK VAŠEG BORAVKA U SIGURNOJ KUĆI? N= 25

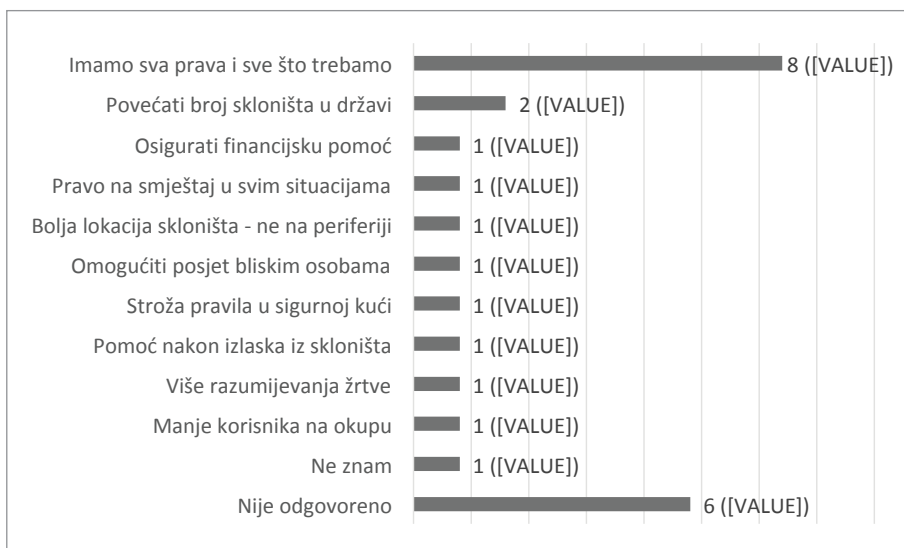
U Hrvatskoj je situacija sa skloništima poboljšana krajem 2020. Tada je otvoreno novih šest skloništa u šest županija koje prije nisu imale nijedno sklonište. Uz ranije osnovanih 19 skloništa dobili smo situaciju da svaka županija ima barem jedno sklonište te ih je ukupno 25, s kapacitetom 346 kreveta. Skloništa za žrtve nasilja u obitelji pružaju žrtvama nasilja i njihovoj djeci privremeni siguran smještaj. Najčešće nude i brojne druge usluge, poput usluge individualnog i/ili grupnog savjetovanja, pravne pomoći, pomoći u vidu ostvarivanja prava iz sustava socijalne skrbi, zdravstvene skrbi i sl.⁴¹

⁴¹ Do otvaranja novih šest skloništa za žrtve obiteljskog nasilja u Hrvatskoj, u skladu s preporukama Vijeća Europe, u skloništima je nedostajalo 337 obiteljskih mjesta. Podaci su proizašli iz izvještaja koji je izradila Ženska soba 2013. godine za Europsku mrežu protiv nasilja nad ženama (engl. Women Against Violence Europe). Do kraja 2020. godine Hrvatska je povećala broj mjesta u skloništima za 44, i to u šest novootvorenih skloništa. To umanjuje ukupan broj mjesta koja nam nedostaju s 337 na 293. Iako Preporuka Vijeća Europe o broju mjesta u skloništima definira jedno mjesto na 10 tisuća stanovnika, Konvencija Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji u pojašnjavajućem izvješću navodi da je potrebno osigurati dovoljan broj mjesta koji će ovisiti o stvarnoj potrebi. Prema podacima koje Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike (dalje: MROSP) od početka 2021. godine prikuplja izravno od svih 25 skloništa dva puta na mjesec popunjenost je kapaciteta do najviše 55 %. (Izvor: Interni podaci odjela evidencije pri mjerdavnom MROSP, 2021.) MROSP iz sredstava Državnog proračuna i sredstava EU-a osigurava

Kako ispitanici vide što bi se moglo poboljšati u vezi s pravom na smještaj u sigurnoj kući za žrtve nasilja u obitelji, izraženo je u Grafu 11.

Graf 11.

ŠTO BI SE MOGLO POBOLJŠATI U VEZI S PRAVOM NA SMJEŠTAJ U SIGURNOJ KUĆI ZA ŽRTVE NASILJA U OBITELJI? N=25

Tema koju smo obradili intrigirala je mnoge istraživače u velikom broju zemalja Europe, a posebno na američkom teritoriju. Koliko nam je poznato, nije se u novije vrijeme istraživao uzorak onih žrtava koje su smještene u skloništu kako bi se dobio uvid u njihovo iskustvo s dionicima iz ovog istraživanja. Rezultati pokazuju da ima još dosta prostora za nadogradnju u postupanju svakog od sustava koje smo uzeli u fokus. Podjednako su polovično ocijenjeni od žrtava. U nekim situacijama prednjači jedan od sustava, ali s neznom razlikom. Proizlazi da žrtvama treba omogućiti ujednačeniji pristup pravima, puno ozbiljnije se potruditi da im sve bude objašnjeno, da dobiju na vrijeme informacije važne za svoju sigurnost i za donošenje bitnih odluka za sebe i svoju djecu. Uz sve navedeno trebaju za sebe podršku i razumijevanje, brigu da ih se ne viktimizira dodatno u procesu istraživanja i da ih se ne osuđuje zbog ranijih odluka o ostanku u nasilnoj vezi.

financije za 24 od ukupno 25 skloništa u Hrvatskoj. Jedno od tri skloništa u Zagrebu ne financira se iz Državnog proračuna.

Nalazi irske studije pod nazivom „Istraživanje interakcija žrtava sa sustavom kaznenog pravosuđa“⁴² (original: *Exploring Victims' Interactions with the Criminal Justice System*) komparacija su najsvremenijih pregleda literature o primjerima dobre prakse u pristupima žrtvama u interakciji s kaznenim pravosuđem. Relevantne studije koje su komparirane identificirane su pretraživanjem ključnih riječi u tri poznate digitalne baze podataka, a) PsycINFO, b) Web of Science i c) Scopus. Te baze podataka izabrane su jer su interdisciplinarne prirode i sadrže sažetke za širok raspon recenziranih članaka u časopisima, izvješća i akademske tekstove.

Iako je fokus bio na žrtvama kaznenih djela općenito, zanimljiva je podudarnost s nekim nalazima u ovom istraživanju:

Koordinirani holistički i multidisciplinarni pristupi (čini se da su koordinirani, holistički i multidisciplinarni pristupi žrtvi posebno važni u fazama prijave, istrage i kaznenog progona);

Jasno definirani mehanizmi sudjelovanja žrtve (jasne i dostupne informacije ne samo u prvim kontaktima s dionicima, nego kontinuirano; preglednost sadržaja i jasna uputa kome se žrtva može uvijek javiti kad ima dodatna pitanja);

Podrška i usmjerenost sustava na potrebe žrtve (žrtve žele da se prema njima postupa s pažnjom, suosjećanjem i poštovanjem).

Još jedno inozemno istraživanje koje je provedeno u Nizozemskoj pod nazivom „Analiza dosjea i razgovori sa žrtvama“ (original: *File analysis and victims interviews*)⁴³ potvrđuje da su potrebe i doživljaj žrtvine pozicije u sustavu sudovanja, policije, državnog odvjetništva i pomažućih službi vrlo slični, pa i podudarajući s nalazima ovog istraživanja. Žrtve u Nizozemskoj naglašavaju što treba biti bolje odrađeno: a) postupanje s poštovanjem i bez diskriminacije, b) bolja međusektorska koordinacija u njihovoj zaštiti, c) specijalizacija i dodatno educiranje policije, sudaca i državnih odvjetnika o pristupu i komunikaciji sa žrtvom.

Zanimljivi su rezultati komparativne analize provedene u Hrvatskoj, Mađarskoj, Rumunjskoj i Sloveniji pod nazivom: „Unapređenje sustava podrške iz perspektive žrtava kaznenih djela“ (original: *Victim-centered Approach to Improving Support Services (VICATIS)*).⁴⁴ U Hrvatskoj je za potrebe te

⁴² Healy, D. (2019). *Exploring Victims' Interactions with the Criminal Justice System: A Literature Review*, University College, Dublin, str. 93–97. <https://assets.gov.ie/122886/12269037-6e49-4878-8800-0c93cbfc1c01.pdf>, pristupljeno 1. 9. 2022.

⁴³ Lünemann, K. i sur. (2016.). *The protection of IPV victims: File analysis and victims interviews*, Netherlands, str. 71-75, <https://www.verwey-jonker.nl/wp-content/uploads/2020/07/protection-ipv-victims-2.pdf>, pristup: 1. rujna 2022.

⁴⁴ Hrvatski pravni centar (2018.). *Unapređenje sustava podrške iz perspektive žrtava kaznenih djela (Victim-centered Approach to Improving Support Services – VICATIS), Komparativna analiza: Hrvatska – Mađarska – Rumunjska – Slovenija*, str. 14–17, <https://www.hpc.hr/wp-content/uploads/2018/02/Komparativno-izvje%C5%A1%C4%87e.pdf>.

analize provedeno terensko istraživanje na uzorku od 20 ispitanica iz 13 različitih naselja. Raspon dobi bio je 39 godina. Sudjelovale su u prekršajnom, kaznenom ili u oba postupka, a cilj je bio istražiti iskustva, percepcije i stavove žrtava kaznenih djela o podršci koju su dobile, prvenstveno u odnosu na pružanje informacija, upućivanje u sustav za podršku te suradnju između relevantnih institucija. Rezultati upućuju na a) problem neprijavlivanja nasilja u svim zemljama sudionicama, b) sustav pružanja potpore žrtvama ne smije ovisiti o sposobnosti i spremnosti pojedinca (policijskog službenika, državnog odvjetnika, suca), c) neophodna je učinkovita interdisciplinarna suradnja kako bi se na adekvatan način odgovorilo na složene potrebe žrtava. Ono što je drugačije u komparativnoj analizi od pojedinačnog izvještaja o stavovima žrtava u Hrvatskoj jest preporuka žrtava da je korisno razviti mehanizme za „online“ informacije o pravima žrtava koje bi im u svako doba bile dostupne, čak i ako (još) nisu prijavile kazneno djelo. Također je istaknuta velika potreba da se organizira opća i stručna obuka za policijske službenike, državne odvjetnike i suce koji nisu zaduženi samo za informiranje žrtava o njihovim pravima, već i za ocjenjivanje njihove ranjivosti.

U pojedinačnom izvještaju o stavovima žrtava u Hrvatskoj ističu se sljedeći zaključci: a) informacije o pravima žrtvi treba dati i u pisanom i u usmenom obliku, b) da je žrtvama obiteljskog nasilja često vrlo važno, od najranije faze postupka, da se osjećaju sigurno i prime psihološku pomoć, c) da pisana informacija o pravima (u obliku brošure ili letka) sadrži konkretne informacije o psihološkoj pomoći koju pružaju konkretne službe, kao i konkretne informacije o skloništimu koje žrtva može koristiti, d) da žrtve nasilja u obitelji smatraju da je podrška koju im pružaju nevladine organizacije prilično potpuna i vrlo značajna. Stoga bi valjalo ojačati mehanizme suradnje s javnim službama za podršku žrtvama te osigurati učinkovite mehanizme upućivanja svih državnih službenika bitnih u postupanju protiv nasilja u obitelji.

5. OGRANIČENJA ISTRAŽIVANJA I PREPORUKE ZA BUDUĆA ISTRAŽIVANJA

5.1. Ograničenja istraživanja

Pri interpretaciji rezultata važno je imati na umu da je provedeno pilotno istraživanje, u kojem je izostao reprezentativni uzorak za područje cijele Republike Hrvatske. Stabilnost dobivenih podataka može se dovesti u pitanje iz više razloga:

- uzorkovan je vrlo mali broj žrtava obiteljskog nasilja (N=25) u odnosu na ukupno poznat broj žrtava koje koriste različite oblike pomoći i podrške iz sustava:

- a) nije bilo interesa za ispunjavanje ankete kod svih žrtava na smještaju u određenom skloništu
 - b) žrtva je dobila anketu u ruke, ali je ubrzo izašla iz skloništa i nije ispunila anketu
 - c) anketa je imala dosta pitanja i potpitanja, što je rezultiralo neodgovaranjem na sva pitanja ili odgovorima bez razumijevanja i poveznice s ukupnom logikom između pitanja; zbog toga su neki odgovori odbačeni jer nisu smisleni; ukupno je registrirano 40 % – 45 % neodgovorenih pitanja, što svakako remeti stabilnost dobivenih rezultata
- ankete su obrađene kvantitativnom metodom, a zbog malog uzorka bila bi prikladnija kvalitativna metodologija.

5.2. Preporuke za buduća istraživanja

Ipak, moguće je staviti u kontekst dvije činjenice koje se nadopunjuju i doprinose smislenosti dobivenih rezultata:

1. Sudionici istraživanja bile su žrtve težih oblika nasilja koje su sve prije dolaska u sklonište imale iskustva sa sustavima koji postupaju u slučajevima nasilja u obitelji.
2. Vidljiv je trend istih odgovora na ista pitanja bez obzira na to iz kojeg mjesta stanovanja žrtva dolazi u sklonište i u kojem je skloništu bila smještena u trenutku anketiranja.

Autorice rada mišljenja su da to govori nešto više u prilog stabilnosti nego nestabilnosti dobivenih rezultata. Stoga ih treba uzeti u obzir prilikom pristupa žrtvama u praksi. Mišljenja su također da je postignuta barem minimalno kvalitetna podloga na kojoj temeljimo prijedlog da bi imalo smisla odraditi veliko istraživanje na zadanu temu, i to na većem uzorku uzorkovanom u svih 25 skloništa za žrtve obiteljskog nasilja u RH. Nositelji takva istraživanja trebali bi biti veći sustavi, kao što su pravosuđe i policija, što bi dalo odličan primjer koordinacije i međusektorske suradnje u praksi. To je veliki zahvat, ali bi se na taj način vrlo jasno dobili uvidi u iskustvo sudjelovanja u kaznenim i prekršajnim postupcima iz perspektive žrtve nasilja u obitelji.

Preporuka je u tom slučaju svakako provesti intervju, a ne anketu, kojoj se žrtva bez ičije pomoći treba posvetiti da bi odgovorila na pitanja. Potrebno je ostvariti direktan kontakt sa žrtvom, čitati pitanja, objasniti pitanja koja žrtva ne razumije ili potaknuti i olakšati kada žrtva gubi koncentraciju, što je razumljivo jer se radi o traumatiziranim osobama. Direktnim kontaktom tijekom intervjuiranja mogao bi se osigurati i veći broj žrtava koje će odlučiti sudjelovati u intervjuiranju.

6. ZAKLJUČAK

Polazna pretpostavka u ovom istraživanju bila je da će žrtve iskazati relativno nezadovoljstvo postupanjem službenih osoba (bilo policije, državnog odvjetništva ili sudstva) koje su dužne poduzimati odgovarajuće mjere u cilju zaštite žrtava obiteljskog nasilja. Pilotnim je istraživanjem obuhvaćeno 25 žrtava obiteljskog nasilja, od kojih su dvojica bili muškarci. Sve su žrtve koristile u trenutku anketiranja uslugu smještaja u skloništu. Žrtvama je pristupila službena osoba u skloništu s anketom za koju je žrtva zamoljena da je samostalno ispuni u razumnom roku.

Obradom odgovora na tri istraživačka pitanja dobiveni su sljedeći uvidi:

1. Žrtve su bile upoznate s pravima najrjeđe u kontaktu s državnim odvjetništvom (28 %), a najčešće na policiji (60 %); no najbolje su im objašnjena prava u kontaktu s državnim odvjetništvom (55 %); upućivanje žrtve u neku drugu instituciju za podršku sva su tri sustava činila rijetko; malo se izdvaja policija u odnosu na druge sustave (32 %), a najrjeđe je to činio sud (21 %); upoznavanje s pravima žrtve kao oštećenice/nika u postupku sva su tri sustava činila podjednako; nešto češće od drugih to je činilo državno odvjetništvo (50 %).
2. Državno odvjetništvo daje informaciju o ukidanju istražnog zatvora ili ukidanju mjera opreza i druge informacije bitne za sigurnost žrtve češće (64 %) nego policija 32 %. Neredovito i neujednačeno provođenje obaveze policije i državnog odvjetništva da pravovremeno informira žrtvu o ukidanju istražnog zatvora počinitelju, o bijegu počinitelja, o otpuštanju počinitelja s izdržavanja kazne zatvora ili o mjerama koje su poduzete radi zaštite žrtve može ozbiljno ugroziti sigurnost žrtve i njezine djece. To su stavke koje se trebaju aktivirati svaki put, a ne povremeno, kako su iskazale žrtve u svojim odgovorima. Upravo ta vrsta nepostupanja značajno doprinosi narušavanju i gubitku povjerenja žrtve prema sustavima.
3. Ukupna ocjena o pristupu sva tri sustava prema žrtvama zadržava se na skali od 1 do 10 na polovini. Malo odskače u pozitivnom smjeru državno odvjetništvo s ocjenom 6,3. Žrtve u uzorku imale su nešto manje iskustava s državnim odvjetništvom, a sa sudom pogotovo.

Žrtve najčešće ističu da bi u kontaktima sa sudom službene osobe trebale iskazivati više empatije. Manji broj žrtava izražava zadovoljstvo u kontaktu sa sudom te da je potrebno više izricati kaznene mjere u odnosu na prekršajne. Još manji broj žrtava kao problem ističe svjedočenje u prisutnosti počinitelja nasilja i potrebu da se počinitelj udalji iz stana, a ne da žrtva odlazi u sklonište. Nadalje žrtve ističu da im je bitno brže procesuiranje počinitelja nasilja i strože kazne. Uočen je slab interes žrtava na temu „kako poboljšati informiranost“ (68 % nije odgovorilo). Nešto manje od polovine ispitanika zadovoljno je

boravkom u skloništu. Od problema ističu ograničenost kretanja i nedovoljnu podršku za osamostaljivanje.

Obrađeni odgovori žrtava upućuju da i nadalje postoji strah žrtve da prijavi nasilje, i to kod 50 % ispitanika. Razlozi za takav strah subjektivne su, ali i objektivne prirode. Objektivni razlozi oslanjaju se na uvide koje žrtva registira u postupanjima različitih sustava koji su dužni postupati u slučajevima nasilja u obitelji. Izrazito negativan predznak imaju ona postupanja koja nisu bila uspješna.

Izražena je i nada „da će biti bolje“ kao razlog neprijavlivanja nasilja. Treba znati da odnos između žrtve i počinitelja nasilja nije neprekidno nasilan, da se nasilje izmjenjuje s dobrim trenucima te da emocionalna ovisnost kod žrtava na neki način podržava trpljenje u odnosu, u nadi da će ponovno biti kao na početku veze.

Imajući u vidu ograničenja ovog istraživanja, može se zaključiti da su dobiveni rezultati koji upućuju na područja djelovanja sustava koja treba doradivati. Na području nasilja u obitelji zakonski propisi u Republici Hrvatskoj slijede europske standarde, kako je ranije prikazano, s manjim „nesavršenostima“, no nijedan pozitivan zakonski propis, kao ni konvencije, ne vrijede ništa ako je njihova provedba neujednačena. Da bismo dobili potpuni uvid u primjenu zakonskih i podzakonskih propisa na području zaštite žrtava (posebno žrtava nasilja u obitelji), upravo ovo pilotno istraživanje upućuje da je potrebno provesti jedno sveobuhvatno istraživanje, koje bi ispitalo i prikazalo kako su svi brojni propisi iz ove materije zaživjeli u praksi, kako rade razna tijela koja sudjeluju u otkrivanju, progonu i procesuiranju nasilja u obitelji te ima li razlike u različitim dijelovima Republike Hrvatske. Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji⁴⁵ ističe niz načela i dužnosti svakog pojedinog nadležnog tijela, no jedna se riječ provlači kroz cijeli tekst – učinkovito. Bez mjera koje su djelotvorne, bez djelotvorne suradnje i razmjene informacija nadležnih tijela i organizacija nema ni djelotvorne pomoći i zaštite osoba koja su izložene nasilju u obitelji. Zato je važno ne samo ujednačavanje sudske prakse nego i postupanja svih uključenih u proces zaštite žrtava obiteljskog nasilja. Da taj pristup još uvijek nije jedinstven i da ima prostora za unapređenje, pokazuje i provedeno pilotno istraživanje.

Postizanje jedinstvenog pristupa znači ujedno snagu jasne poruke da će svaka prijava nasilja u obitelji biti primjereno i promptno obrađena, da će žrtva dobiti adekvatnu zaštitu, a da će sudski postupak doista razumno trajati i počinitelj biti primjereno kažnjen (ako se utvrdi njegova krivnja). U tu svrhu sveobuhvatno istraživanje trebalo bi obuhvatiti i zaposlene u policiji, državnom odvjetništvu, kao i na nadležnim sudovima kako bismo stekli pot-

⁴⁵ Vidi bilješku 1, dalje: Protokol.

punu sliku je li sustav prvenstveno kadrovski u stanju poštivati i postupati prema sadržaju svih onih propisa (uključujući i Protokol) koji su predvidjeli hodogram i mjere zaštite prema žrtvama obiteljskog nasilja. Nadalje, stekao bi se uvid jesu li zaposleni u svim nadležnim tijelima dovoljno educirani, kontinuirano usavršavani i motivirani za rad za koji su mjerodavni. Jedino takvim cjelovitim i sveobuhvatnim istraživanjem može se u potpunosti steći uvid u zapreke koje postoje u sustavu i koje sprečavaju da žrtve u potpunosti budu upoznate sa svim pravima koja im pripadaju i da to bude na djelotvoran način i u svrhu učinkovitog sprečavanja daljnjeg širenja nasilja u obitelji. Takvo istraživanje ujedno bi pokazalo kako se izvršava u praksi prvenstveno Protokol i gdje se može unaprijediti. Bez jednog sveobuhvatnog istraživanja eventualne zakonodavne izmjene bit će isključivo na deklarativnoj razini, bez učinkovite posljedice i reakcije. Način i pravac zakonskih izmjena i zakonodavni odgovor na različite nove životne situacije jedino se može kvalitetno uspostaviti ako se prvo ispita učinak postojećih propisa i praksa tijela koja ih provode.

LITERATURA

1. Ajduković, M., Mamula, M., Pečnik, N. i Tolle, N. (2000). Međugeneracijski prijenos nasilja u obitelji, 69–80.
2. Barić, Ž. (2021). Učinkovitost psihosocijalnih usluga skloništa za žene žrtve nasilja u obitelji iz perspektive teorije osnaživanja. Doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu, str. 4–5, <https://www.duga-zagreb.hr/wp/wp-content/uploads/2022/03/Baric-Z.-doktorska-disertacija-2021.pdf>, pristup: 10. 9. 2022.
3. Bezić, R., Šprem, P., Zaštita žrtava u kaznenom postupku – praktična implementacija Direktive 2012/29/EU, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, vol. 27, broj 2/2020, str. 603–635.
4. Burić, Z., Novi položaj žrtve u kaznenom postupku – u povodu obveze transponiranja odredaba Direktive 2012/29/EU u hrvatski kaznenopravni sustav, HLJKPP, (22)2, 2015, str. 386.
5. Dragičević Prtenjača, M., Dihotomija pristupa u rješavanju nasilja u obitelji putem prekršajnepravne i kaznene pravne regulative, HLJKZP, vol. 24, broj 1/2017, str. 141–175.
6. Freire, P. (2002). Pedagogy of the Oppressed / Joaquim Freire, 2002. U: Pavić – Rogošić, L. (ur.), Pedagogija obespravljenih (116). Zagreb: ODRAZ – Održivi razvoj zajednice, str. 39–40, <https://www.odraz.hr/wp-content/uploads/2020/09/paulo-freire-pedagogija-obespravljenih.pdf> (pristupljeno: 1. rujna 2022.).
7. Getoš Kalac, A.-M., Roksandić Vidlička, S. i Burić, Z.: Victimology, Victimization (Typology) & Victim Protection, u: Mapping the Victimological Landscape of the Balkans: A Regional Study on Victimology and Victim Protection with a Critical Analysis of Current Victim Policies / Meško, Gorazd; Sárík, Eszter; Getoš Kalac, Anna-Maria (ur.). Duncker & Humblot, 2020, str. 74–110.
8. Healy, D. (2019). Exploring Victims' Interactions with the Criminal Justice System: A Literature Review, University College, Dublin, str. 93–97, <https://assets.gov.ie/122886/12269037-6e49-4878-8800-0c93cbfc1c01.pdf>.

9. Johnson, M. P. (1995.). Patriarchal terrorism and common couple violence: Two forms of violence against women. *Journal of Marriage and the Family*, 57: 283–294, dostupno na: <http://www.personal.psu.edu/mpj/1999%20NCFR.doc> (pristupljeno 18. lipnja 2021.).
10. Lünemann, K. i sur. (2016.). The protection of IPV victims: File analysis and victims interviews, Netherlands, str. 71–75, <https://www.verwey-jonker.nl/wp-content/uploads/2020/07/protection-ipv-victims-2.pdf>.
11. Martinjak, D., Filipović, H., Prekršajna ili kaznena odgovornost u slučaju nasilja u obitelji, *HLJKZP*, vol. 26, broj 2/2019, str. 621–653.
12. Milas, G. (2009). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima* (2. izd.), str. 47–51, Jastrebarsko: Naklada Slap.
13. Payne, M. (2005). *Modern Social Work Theory* (3. izd.). Chicago: Lyceum books, str. 217–220.
14. Roberson, C., i Wallace, P. H. (2016). *Family violence: Legal, medical, and social perspectives*. Routledge.
15. Rutali, J. (2017). Understanding the Built Environment of Shelter Homes for Survivors of Domestic Violence. All Theses. 2642, dostupno na: https://tigerprints.clemson.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3649&context=all_theses (pristupljeno: 18. lipnja 2022).
16. Hrvatski pravni centar (2018.). Unapređenje sustava podrške iz perspektive žrtava kaznenih djela, (Victim-centered Approach to Improving Support Services – VICATIS), Komparativna analiza: Hrvatska – Mađarska – Rumunjska – Slovenija, str. 14–17, <https://www.hpc.hr/wp-content/uploads/2018/02/Komparativno-izvje%C5%A1%C4%87e.pdf>

Summary

Ivana Bilušić*
Željka Barić, PhD**

THE EXPERIENCE OF PARTICIPATING IN CRIMINAL AND MISDEMEANOUR PROCEEDINGS FROM THE PERSPECTIVE OF THE VICTIM OF DOMESTIC VIOLENCE

This paper provides an overview of pilot research, the aim of which was to gain insight into the experiences of victims of domestic violence placed in the three largest shelters for victims of domestic violence in the Republic of Croatia, from the moment the violence was reported to the time of court proceedings (including their shelter placement experience). The novelty brought by the research is the sample housed in shelters for victims of domestic violence, where it is difficult to achieve openness to the survey due to the need to insist on the secrecy of the location of the shelter. As a result, the shelter's contacts with the environment are directed only at officials of competent authorities in order to realise the rights of children and adult vic-

* Ivana Bilušić, Judge of the Municipal Court in Split, temporarily assigned to work at the High Criminal Court of the Republic of Croatia; ivana.bilusic@vksrh.pravosudje.hr; ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-5198-2644>.

** Željka Barić, PhD, Director of the Home for Children and Adult Victims of Domestic Violence "Duga - Zagreb"; baric@duga-zagreb.hr; ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-5740-8080>.

tims to accommodation. The shortcomings of the pilot research are reflected in the small sample and the proportion of unanswered questions, which disturbs the stability of the obtained results. The introductory part outlines the purpose of the work and the significance of the effective implementation of the victim's active role in criminal and misdemeanour proceedings, as well as the effectiveness of the victim's contact with other stakeholders who act in cases of domestic violence. This significance is not only the result of the implementation of Directive 2012/29/EU in the Croatian legislation and the proclamation from the Protocol on handling cases of domestic violence, but also the response of the jurisprudence of the European Court of Human Rights in this direction. Then, the paper presents the results of the pilot study in which victims express their views on the approach of the stakeholders of the Protocol on handling cases of domestic violence towards them as victims, and on the quality and usefulness of the information and assistance received from the aforementioned institutions.

The aim of the pilot research was elaborated through three research questions:

1. How do victims assess whether they have received complete information on their rights within the judicial and police systems?
2. How do victims assess whether they were informed in a timely manner about the abolition of pre-trial detention or the abolition of precautionary measures and about other information essential for the victim's safety, which the police and the state attorney's office should provide?
3. What are the suggestions for more effective and faster help from the system from the position of a victim of domestic violence?

Statistical methods for data processing were used for the conducted pilot survey, namely: descriptive statistics and categorical variables, which are presented as the frequency of responses and the percentage of responses for each individual. Descriptive answers were translated into categories by a coding process, and content analysis was applied. Overall, the results are in line with the research conducted by other authors, who were also oriented towards experiences with different stakeholders in the system from the perspective of a victim of domestic violence. The results once again confirm that normative recognition is not a guarantee of adequate implementation in practice.

Keywords: domestic violence, criminal procedure, misdemeanour procedure, treatment of victims of domestic violence, victim shelter, victim empowerment, victim protection, victims